

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESİM ANABİLİM DALI
RESİM BİLİM DALI

MARİNA ABRAMOVİC 'İN TÜRK PERFORMANS
SANATINA VE SANATÇILARINA
ETKİLERİ

SENA UĞUR
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖMER TAYFUR ÖZTÜRK

KONYA-2021

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Öğrencinin	Adı Soyadı	SENA UĞUR		
	Numarası			
	Ana Bilim / Bilim Dalı	RESİM / RESİM		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	MARİNA ABRAMOVİC 'İN TÜRK PERFORMANS SANATINA VE SANATÇILARINA ETKİLERİ			

Bilimsel Etik Sayfası

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Sena UĞUR

İmzası

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTUSU
--	---	---

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sena UĞUR
	Numarası	19811901003
	Ana Bilim /Bilim Dalı	RESİM/RESİM
	Programs	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖMER TAYFUR ÖZTÜRK
	Tezin Adı	MARİNA ABRAMOVİC 'İN TÜRK PERFORMANS SANATINA VE SANATÇILARINA ETKİLERİ

YÜKSEK LISANS TEZİ

KABUL FORMU

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan başlıklı bu çalışma .../.../.... Tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1			
2			
3			

ÖNSÖZ

Uzmanlık eğitimim süresince ilminden faydalandığım, insani ve ahlaki değerleri ile örnek edindiğim, yanında çalışmaktan onur duyduğum ve ayrıca her türlü tecrübelerinden yararlanırken göstermiş olduğu hoşgörü ve sabırdan dolayı değerli hocam, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ömer Tayfur Öztürk 'e , Bugünlere gelmemde büyük emeği olan canım aileme ve en büyük destekçim hep yanımda olan;

Sefa Karakaş'a büyük bir minnetle teşekkürlerimi sunarım. Sizlerin emekleri, destekleri olmadan bu yazıyı yazabiliyor olmam mümkün değildi. Bu süreçte bana gösterdiğiniz sabır ve destek için çok teşekkürler! İyi ki hayatımdasınız, iyi ki benimlesiniz...

Sena UĞUR

KONYA-2021

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sena UĞUR		
	Numarası	19811901003		
	Ana Bilim /Bilim Dalı	RESİM / RESİM		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tez Danışmanı	DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖMER TAYFUR ÖZTÜRK			
Tezin Adı	MARİNA ABRAMOVİC 'İN TÜRK PERFORMANS SANATINA VE SANATÇILARINA ETKİLERİ			

ÖZET

Bu çalışmada Performans sanatının ortaya çıkışı ve tüm evrene kendisini duyurmuş olan meşhur Performans sanatçısı Marina Abramovic ' ten ve sanatçıdan etkilenen değerli Türk Performans sanatçılarından bahsedilmiştir. Bu Türk Performans sanatçıları her birisi farklı şekilde ve alanda performanslarını gerçekleştirmektedirler. Bu sanatçılar Nezaket Ekici, Dilek Champ, Şebnem Dönmez, Arda Cabaoğlu, Merve Vural, İlyas Odman ve Bahar Temizdir. Performans sanatının asıl kökenleri Birinci Dünya Savaşı'na kadar inmektedir. Yaşanan olaylar ve oluşan yeni evren düzenine karşı her kategoride olduğu gibi sanatçılar tarafından da reaksiyonlar gösterilmiştir. Marina Abramovic 30 Kasım 1946 senesinde Yugoslavya'nın Belgrad şehrinde dünyaya gelmiştir. Marina Abramovic kendini Performans sanatının büyükannesi ve atası olarak tanımlamıştır. 70li yıllardan itibaren 40 yıllık kariyer hayatında vücudunun sınırlarını ve aklın sınırlarını emek harçayarak sanat seyircisini her performansında şaşırtmayı başardığı söylenmektedir.

Gösterimleri evrensel kategori mecralarında sergilenmeye devam eden bu sanatçı, performans sanatçılarının gerçektede bedenine ve kendi bedenine ve kendisine zarar vermeye çalıştıklarını belirtmiştir.

Abramovic; “Tiyatro sanatçıları ve performans sanatçıları arasındaki en büyük fark ve ayrımlar performans sanatçısının var olan anı yaşanmış gibi yapmaya çalışmaması gerçekten yaşaması ve o anı deneyimlemesidir” tarzında ifade etmiştir. Abramovic aynı zamanda yazar ve film yönetmenidir.

Hala performans çalışmalarını sürdürmekte ve 2007 senesinde New York’ da oluşturduğu Marina Abramovic Enstitü ’de öğrencilere dersler vermeye devam edip yeni performans sanatçısı adayı bireyleride eğitmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beden, Deneyim, Performans Sanatı, Sanat

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sena UĞUR		
	Numarası	19811901003		
	Ana Bilim /Bilim Dalı	RESİM / RESİM		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖMER TAYFUR ÖZTÜRK		
Tezin Adı	MARİNA ABRAMOVİÇ 'İN TÜRK PERFORMANS SANATINA VE SANATÇILARINA ETKİLERİ			

ABSTRACT

In this study, the emergence of Performance Artist and the famous Performance Artist Marina Abramovic and the Turkish Performance Artists who were influenced by her were mentioned. The Origin of Performance Art goes back to the First World War. As in every field, artists reacted against the events and the emerging new world order.

These Turkish Performance Artists each perform their performances in a different way and area. These artists are Nezaket Ekici. Dilek Champ, Şebnem Dönmez , Arda Cabaoğlu, Merve Vural , İlyas Odman and Bahar Temiz.

Marina Abramovic was born on November 30, 1946 in Belgrade, Yugoslavia under her current name, Serbia. In his own words, he is the grandmother of the art of performance. He has been able to surprise the art audience in every performance by forcing the limits of his body and the possibilities of the mind in his 40-year career since his 70s. The artist, whose performance share exhibited in international platforms, states that the performance artist really tries to harm his body and himself.

“The biggest difference between the theater artist and the performance artist is that the performance artist does not try to act as if it has happened, it really live and experiences.” She expresses. Besides this art she is a writer and film director.

She still continues to perform and teaches at the Marina Abramovic Institute, which she founded in 2007 in Hudson, New York, and trains new performance students.

Key Words: Body, Experience, Performance art, Art

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
GÖRSELLER LİSTESİ.....	viii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Araştırmanın Problemi.....	1
1.2.Araştırmanın Amacı.....	1
1.3.Araştırmanın Önemi.....	2
1.4.Sınırlılıklar.....	2
1.5.Araştırmanın Yöntemi.....	2

BÖLÜM II

Performans Sanatı ve Marina Abramovic

2.1.Çağdaş Sanatın Serüveni İçinde Performans Sanatı.....	4
2.2.Performans Sanatının Kökeni.....	15
2.3.Performans Sanatının Gelişimi.....	19
2.4.Marina Abramovic ve Performans Sanatı.....	21

BÖLÜM III**Marina Abramovic 'in Türk Performans Sanatı ve Sanatçlarına Etkileri**

3.1.Arda Cabaoğlu.....	50
3.2.Nezaket Ekici.....	55
3.3.ŞebnemDönmez.....	70
3.4.Dilek Champs.....	81
3.5. İlyas Odman.....	83
3.6. Merve Vural.....	89
3.7. Bahar Temiz.....	96

BÖLÜM IV

SONUÇ.....	72
KAYNAKÇA.....	76

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1 : Jackson Pollock’ un Çalışmasından Bir Görüntü, 1950.....	6
Görsel 2 : Jackson Pollock Yakınsama, Tuval Üzerine Yağlı Boya.... 1952.....	6
Görsel 3 : Allan Kaprow, 6 Bölümde 18 Oluşum, Reuben Galeri, 1959,	8
Görsel 4:Jim Dine, Araba Kazası, 1960.....	8
Görsel 5 : Robert Whitman, Ağız, 1961, NewYork.....	9
Görsel 6 : John Cage, Dört Dakika Otuz Üç Saniye, 1952.....	10
Görsel 7 : Yoko Ono, Cur Piece, Carnegie Hall, 1965.....	11
Görsel 8 : Nom June Paik, Zen for Head, Eserin Yapım Aşamaları, 1962.....	11
Görsel 9 : Vücut Boyama Sanatı Örnekleri.....	12
Görsel 10 : Yves Klein, Antropometri, 1960.....	13
Görsel 11 : Dennis ve Erik Oppenheim, Two Stage Transfer Drawing, 1971.....	13
Görsel 12:Gina Dane, Duygusal eylem, 1973.....	14
Görsel 13:Sabit Trans , Chris Burden, 1974, California.....	17
Görsel 14:Vücut Dansı ve Eros, Marina Abramoviç, 2007.....	17
Görsel 15:Marina Abramovic, Balkan Baraque, 1997.....	20
Görsel 16: Marina Abramovic, kişisel fotoğraf.....	23
Görsel 17 : Marina Abramovic Rhytm 0, 1974.....	25
Görse 18: Marina Abramovic, Rhytm 0, 1974.....	26
Görsel 19:Ulay ve Marina Abramovic, 1973, Edinburg.....	27
Görsel 20:Ulay ve Marina Abramovic, Zamanda İlişki, 1977.....	27

Görsel 21: Ulay ve Marina Abramovic, Breating in/ Breating out, 1977.....	28
Görsel 22: Ulay ve Marina Abramovic, Imponderabilia, 1977.....	29
Görsel 23:Ulay ve Marina Abramovic, Aşıklar Büyük Duvar Yürüyüşü, 1988.	30
Görsel 24 :Marina Abramovic, Balkan Baraque,1977.....	31
Görsel 25: Marina Abramovic, TheArtist Present,2012	32
Görsel 26: Marina Abramovic , Akış / Flux , 2020.....	36
Görsel 27: Marina Abramovic	38
Görsel 28:Dilek Champs, Kırmızı Halı, Performans Sanatı.....	39
Görsel 29:Marina Abramovic, Ritim 0, 1970, Performans Sanatı.....	40
Görsel 30: Marina Abramovic, Ritim 5, 1974, Performans Sanatı.....	41
Görsel 31:Marina Abramovic, Ritim 0, 1970, Performans Sanatı.....	41
Görsel 32: Marina Abramovic, Ritim 0, 1975, Performans Sanatı.....	42
Görsel 33: Marina Abramovic, Sesi Özgür Bırakmak, 1975.....	42
Görsel 34: Marina Abramovic ve Ulay ,Durağan Enerji , 1980.....	43
Görsel 35: Marina Abramovic ve Ulay, Aşıklar Çin Seddi Yürüyüşü,1988	43
Görsel 36: Marina Abramovic ve Ulay, AAA-AAA ,1978, Performans Sanatı.....	44
Görsel 37: Marina Abramovic ve Ulay, AAA-AAA ,1978, Performans Sanatı.....	44
Görsel 38: Marina Abramovic, Performans Sanatı, Uykusuzluk 1997 ...	45
Görsel 39:Marina Abramovic, Performans Sanatı.....	45
Görsel 40: Marina Abramovic, Performans Sanatı, Altın Kaplı Portre, 2009.....	46
Görsel 41: Yavuz Ali-Aylin, Performans Sanatı, ,2020.....	47

Görsel 42: Arda Cabaoğlu, Performans Sanatı, Zorla Mizofoni, 2020....	47
Görsel 43: İlyas Odman, Performans Sanatı ,2020.....	47
Görsel 44: Nezaket Ekici, Performans Sanatı ,Devam Eden Çalışma- Kişisel Harita, 2020.....	48
Görsel 45: Arda Cabaoğlu, Performans Sanatı , Zorla Mizafoni, 2020....	51
Görsel 46: Zorla Mizofoni: Patlama, Üfleme, Nabız 2020, Performans Sanatı , Arda Cabaoğlu.....	53
Görsel 47: Zorla Mizofoni: Patlama, Üfleme, Nabız 2020, Performans Sanatı , Arda Cabaoğlu.....	53
Görsel 48: Zorla Mizofoni: Patlama, Üfleme, Nabız 2020, Performans Sanatı , Arda Cabaoğlu.....	54
Görsel 49: Devam Eden Çalışma- Kişisel Harita, 2020, Performans Sanatı , Nezaket Ekici.....	55
Görsel 50: Devam Eden Çalışma- Kişisel Harita, 2020, Performans Sanatı , Nezaket Ekici.....	56
Görsel 51: Devam Eden Çalışma- Kişisel Harita, 2020, Performans Sanatı , Nezaket Ekici.....	58
Görsel 52: Devam Eden Çalışma- Kişisel Harita, 2020, Performans Sanatı.....	60
Görsel 53: Devam Eden Çalışma- Kişisel Harita, 2020, Performans Sanatı , Nezaket Ekici.....	62
Görsel 54: Devam Eden Çalışma- Kişisel Harita, 2020, Nezaket Ekici	63
Görsel 55: Devam Eden Çalışma-Kişisel Harita 2020, Performans Sanatı.....	64
Görsel 56: Devam Eden Çalışma-Kişisel Harita 2020, Performans Sanatı , Nezahat Ekici.....	65
Görsel 57: Devam Eden Çalışma-Kişisel Harita 2020, Performans	66

Görsel 58: Devam Eden Çalışma-Kişisel Harita 2020, Performans Sanatı , Nezaket Ekici.....	67
Görsel 59: Devam Eden Çalışma - Kişisel Harita 2020, Performans Sanatı , Nezaket Ekici.....	68
Görsel 60: Sanatçı Kişisel Fotoğraf, 2020, Performans Sanatı , Nezaket Ekici.....	69
Görsel 61: Şebnem Dönmez Kişisel Fotoğraf, 2020, Performans Sanatı ..	71
Görsel 62:İsimsiz Bir Derenin Tarihi (Pinna Nobilis), 2020,Performans Sanatı, Şebnem Dönmez.....	72
Görsel 63: İsimsiz Bir Derenin Tarihi (Pinna Nobilis), 2020,Performans Sanatı, Şebnem Dönmez.....	73
Görsel 64: İsimsiz Bir Derenin Tarihi (Pinna Nobilis), 2020,Performans Sanatı, Şebnem Dönmez.....	74
Görsel 65: İsimsiz Bir Derenin Tarihi (Pinna Nobilis), 2020,Performans Sanatı, Şebnem Dönmez.....	76
Görsel 66: İsimsiz Bir Derenin Tarihi (Pinna Nobilis), 2020,Performans Sanatı, Şebnem Dönmez.....	78
Görsel 67: İsimsiz Bir Derenin Tarihi (Pinna Nobilis), 2020,Performans Sanatı, Şebnem Dönmez.....	79
Görsel 68: İsimsiz Bir Derenin Tarihi (Pinna Nobilis), 2020,Performans Sanatı, Şebnem Dönmez.....	79
Görsel 69:Kırmızı halı, 2020,Geçici Yapı, Yerleştirme, Performans Sanatı.....	82
Görsel 70: Yolluk, 2020, Ses ve Karışık Teknik Yerleştirme, Performans Sanatı, İlyas Odman.....	83
Görsel 71: Yolluk,2020, Ses ve Karışık Teknik Yerleştirme, Performans Sanatı , Nezaket Ekici.....	86

Görsel 72: Yolluk,2020, Ses ve Karışık Teknik Yerleştirme, Performans Sanatı, İlyas Odman.....	87
Görsel 73: Yolluk,2020, Ses ve Karışık Teknik Yerleştirme, Performans Sanatı, İlyas Odman.....	88
Görsel 74: Yolluk, 2020, Ses ve Karışık Teknik Yerleştirme, Performans Sanatı, İlyas Odman.....	89
Görsel 75: Karışık Teknik. Performans Sanatı, Merve Vural.....	90
Görsel 76: Karışık Teknik, Performans Sanatı, Merve Vural,.....	91
Görsel 77: Karışık Teknik, Performans Sanatı, Merve Vural,.....	91
Görsel 78: Karışık Teknik, Performans Sanatı, Merve Vural.....	92
Görsel 79: Karışık Teknik, Performans Sanatı, Merve Vural.....	92
Görsel 80: Karışık Teknik, Performans Sanatı, Merve Vural.....	93
Görsel 81: Kişisel Fotoğraf, Bahar Temiz,.....	97
Görsel 82: Performans Sanatı, Bahar Temiz.....	98

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Araştırmanın Problemi

“Marina Abramovic' in vücut performansları ve ondan etkilenen Türk sanatçıların konuya yaklaşım ve ele alış biçimleri nasıl olmuştur?” sorusu araştırmanın ana problemi olarak ele alınmıştır. Alt problem olarak:

- Vücut Performansının amacı nedir?
- Marina Abramovic' den etkilenen Türk sanatçıların performans sanatına ve konuya yaklaşım biçimleri nasıldır? Sorularına cevap aranmıştır.

Performans sanatının ortaya çıkışından itibaren günümüze kadar geçirilen zamanda modern sanat eğilimlerinde insan bedeni bir anlatım, ifade biçimi haline almıştır. Sanatçıların bedenlerini kullanarak gerçekleştirdiği bir üslup olan Performans sanatı, giderek teknolojiyi de daha aktif kullanmaktadır. Teknoloji kullanımıyla birlikte Performans sanatını gerçekleştiren sanatçıların anlatım olanağı artmıştır. 21.yy günümüz toplumunda, teknoloji kategorisinde hızlı gelişmelerin de katkısıyla, gündelik hayatın her kısmından bireysel ve toplumsal algılar ile gelişen sanat değişiklik göstermekte ve ; yeni bir dil oluşturmaktadır. Asıl amacı Performans sanatı ve Performans sanatının öncüsü Marina Abramovic' ten etkilenen Türk sanatçıları araştırıp, nelerden etkilendiklerini sorgulanacaktır ve bu bağlamda aralarında bulunan ilişkiyi araştırmak olan bu çalışmada; Performans sanatının ortaya çıkışından itibaren geçen zamanda yapılan çalışmalardan bazı örnekleri incelenmiş, Performans sanatında nasıl bir süreç izlediği ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmayla vücut performanslarına ve eserlerine nasıl yaklaşmalıyız, nasıl yorumlamalıyız ve sanatçılarımız konularını izleyiciye nasıl aktarmıştır nelerden etkilenmiştir. Konular üzerine araştırmalar incelenmiş ve çözümler yapılmıştır. Performans sanatını Marina Abramovic ve ondan etkilenen sanatçıları tanımak ve anlamak kapsamında değerlendirilmesiyle bu sanatta bedenin

kullanımına ilişkin uygulamaları incelemek ve Performans sanatının başlangıcından günümüze kadar olan bu süreci çözümlenmek araştırmanın amaçları arasındadır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Dünyada olan biten ve gerçekleşen birçok olayı sanatçıya performans sanatı şeklinde sunma imkânı veren Marina Abramovic'in eserlerin de disiplinler arası teknikler ve yöntemler kullanılarak Performanslar gerçekleştirilmiştir. Bu performansları ilk görüşte anlamak çok mümkün olmamaktadır. Araştırma bu noktada performans sanatının ve Türk performans sanatçıların yapmış oldukları eserlerin anlaşılabilmesi için önem arz etmektedir. Türk Performans sanatçıların konuya yaklaşım tarzını ve üslubunu, performanslarını inceleyip, çözümlenerek onların bizlere aktarmak istedikleri düşünceler bir nebze de olsa açıklamaya çalışılmıştır.

1.4.Sınırlılıklar

Çalışmaya, Performans sanatının ortaya çıkışından, gelişimiyle başlangıç yapılıp, Performans sanatının bağlantısının olduğu sanat akımlarından ve belirli hususlarla sınırlandırılmıştır. Seçilmiş Türk sanatçılar ve onların çalışmaları, Performans sanatının kavramsal biçimini başarılı anlatıp gösterecek biçimde olanlar dâhil edilerek incelenmiştir. Ayrıca ele alınmış Türk sanatçıların olayları inceleyişleri; her açıdan incelenip yapılar çerçevesinde araştırılarak bu şekiller çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Hazırlanan bu yüksek lisans tezi, Performans sanatı için kalıcı modeller sunan yabancı ve Türk sanatçıların vücut performansları ve Marina Abramovic' den etkilendikleri noktalar ele alınarak Türk Performans sanatındaki ilişkileri ile sınırlandırılmıştır.

1.5.Araştırmanın Yöntemi

Gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde sanatın gelişimiyle Performans sanatında yeni temalar oluşmuş ve günümüzde teknolojinin Performans sanatını etkileyen değerli bir ilham kaynağı olduğuna karar verilmiştir. Bundan dolayı "Marina Abramovic 'in Türk Performans sanatına ve Sanatçılarına Etkileri" araştırılan konu ve tez başlığı belirlenmiştir.

Hazırlanan bu araştırmada, Performans sanatı adına etkili örnekler sunan Türk sanatçıların performanslarıyla sınırlandırılmıştır.

Araştırma konusunda karar verildikten itibaren veri toplama, alan yazın taraması (kitaplar, ansiklopediler, makaleler, tezler, sanat dergileri, gazeteler, kataloglar, sanat medya yayınları vb.) ile yapılmıştır. Araştırmada tarama modeliyle toplanan verilerin, betimsel yöntem kullanılarak sonuçlandırılması hedeflenmiştir.

Araştırmanın Evreni Ve Örneklemi

Araştırmanın Evreni; Çağdaş Türk sanatında Performans sanatıyla eser üretmekte olan Türk sanatçılarıdır. Örneklemi ise: Marina Abramoviç' ten etkilenen Nezaket Ekici, Dilek Champ, Şebnem Dönmez, Arda Cabaoğlu, Merve Vural, İlyas Odman ve Bahar Temiz isimli 7 Türk sanatçısıdır. Her sanatçının Marina'dan etkilendiğini düşündüğümüz 2 adet Performansı araştırma kapsamında incelenmiştir.

BÖLÜM II

PERFORMANS SANATI VE MARİNA ABRAMOVİC

2.1.Çağdaş Sanatın Serüveni İçinde Performans Sanatı

Toplumun Birinci Dünya Savaşından sonra yaşadığı her türlü sorun ve problemler ve oluşan yeni evren düzeninde, içinde yaşadığımız toplumdaki insanlar tarafından ve sanatçılar tarafından çeşitli tepkilere maruz kalmıştır. İlk ortaya çıkışları Dada akımına, Fütürist akımlara ve Sürrealist performanslara kadar uzanmış bu tepkiler, sanatçıların biraraya gelip oluşturdukları çeşitli gruplar, yazıp yayınladıkları manifestolar ve sergilediklerini çeşitli performanslar ile politik ve sosyal olaylar olarak belirtilmektedir (Ersoy, 2021:1).

Bu araştırmamızda; olaylar anında bir biçim şekli olan ve kullanılan vücutsal ifadeler ve özünde yer alan fikrin ve idealin, 60'lı senelerinde yayılıp 70' li senelerde düşünceleri ortaya atan ve kavramsal sanatla bağımlı olarak sürdürülen Performans sanatı' nın meydana geliş ve gelişim zamanlarındaki süreçleri irdeleyen, araştıran araştırma şeklinde bir çalışma olmuştur. 70' li senelerde en başından modern ve sanatsal bir üslup şekli olarak kabul gören sanat anlayışları, bu güne gelene kadar farklı mecralarda ve çok farklı şekillerde değişim göstermiştir; Happening, Action Painting – (Fiil) Eylem Resmi, Fluxus ve Body Art - Vücut Sanatı gibi kategoriler içerisinde farklı vücut performanslarıyla kendisini ortaya çıkarmıştır (Ersoy, 2021:1).

Şu Doğrultu içinde Performans sanatı şu şekillerde ifade edilebilmektedir; dans, şiir, tiyatro, müzik, resim, video sanatı, plastik-görsel sanatlar gibi birçok kategoriye içine alan, en önemlisi sanatçıların vücudunu farklı şekillerde kullanıp izleyici önünde canlı olarak sergileyip farklı olayları farklı alanlarda ve projelerde sponsorların da yardımcısı ve desteği ile sanatçıların fikirlerini daha etkili ve büyük toplumlara kesintisiz ulaştırabilecekleri bir biçim dili olarak var olmaya devam etmektedir (Ersoy,2021:3).

Performans sanatı, seyircinin karşısında anlık ve o anda gerçekleşen ve yapan kişi veya kişiler tarafından vücudun kullanılarak gerçekleştirilen bir sanat şeklidir. Bu projeler Happening veya Oluşum olarakta adlandırılırlar; geleneksel ve şekilci üsluptan ayrı ve değişen ve meydana çıkan objenin alınması, başkalarına satılması,

yer değişmesi bile mümkün değildir. Yeniden hiç yapılmadığından dolayı fotoğraf çekilerek ya da video çekilerek saklanır. Sahne ve gösteri sanatları ile vücudun bir takım şekiller aktarması açısından ortak amaçları olsada da, tiyatro gibi çeşitli bir yazıya yada biçime bağımlı olmaksızın gerçekleşir (Kirazcı, 2010:16).

Performans sanatı'nın kökleri 1960 yıllarda popülerlik kazanmıştır.ve Performans sanatı'nın kökenlerine indiğimizde Sürrealist, Fütürist ve Dada Akımına kadar inmektedir. Sanatçı tarafından yapılacak olan performanstan önce oluşturduğu fikirler, seçilecek mekanlar hepsi iredelenip başlanır, gelişir ve performans bitirilir (Kirazcı, 2010:16).

Her türlü oluşturulan proje ve etkinliklerde kişinin ve sanatçının isteğine bağlı olarak şiir, müzik, dans gibi çeşitli kültürel alanlardan da faydalanılması açısından disiplinlerarası özelliğindedir. Sanatçının fikirlerinin, geleneksel sanat unsurlarından ayrı olarak farklı olan ve etkili bir biçimde, doğrudan gönderilmesinin bir alanıdır. Gönderilen fikir ise seyirci tarafından hiçbir ekstra emek, uğraş harcanmadan oluşmaktadır. Performans Sanatı biçiminde izleyiciye çok aktif rol düşmektedir. 70'lerde düşünceleri ön plana alıp, çıkaran Kavramsal sanata kadar inmektedir (Kirazcı, 2010:7).

Action Painting olarak bilip tanınan Eylem Resmi (Çalışması) Amerikalı eleştirmen H. Rosenberg sayesinde meydana çıkarılan bir tanımlamadır. Soyut dışavurumcu hareketin idolü haline gelen bireyi Amerikalı ünlü ressam Jackson Pollock'tur. Bu tarz sanat eserleri klasik olan çizim ve boyama teknikleriyle değil, boyanın farklı zemin ve alanlara püskürtülmesi, damlatılması, serpilmesi gibi fiziksel eylemlerle gerçekleştirilmişlerdir (Sözen, 2001,11).

2.2.Performans Sanatının Kökeni

Çalışmanın bu kısmında bedenin doğrudan bir obje ve araç olarak kullanılmasının aşamalarıyla sırasıyla incelenecektir. Gidilecek ve incelenecek ilk durak 20 yüzyılda gerçekleşen Dadaizm Akımıdır (Sözen, 2021,12).

Dadaizm'i özet bir şekilde aktarmak gerekirse; geleneksel kılınan burjuva sanat görüşlerinin tümünü altüst etmeyi, bozmayı amaçlayan, disiplinler arası, geleneksel olan uluslararası ve genellikle de isyankâr, sanat karşıtı olgusunu temsil eden bir grup oluşumdur (Sanal 1, 2021).

1. Dünya Savaşı'nın kötü tepkilerinin yaşandığı bu dönemde 1916 senesinde Zürih'te toplanan Marcel Duchamp, Hugo Ball, Tristan Tzara, Hans Arp gibi sanatçıların yer aldığı bazı sanatçılar 'Cabaret Voltaire' adlı gece kulübünde toplanarak Dada akımının ilk oluşumlarını ve kökenlerini attıklarını halka duyurmuşlardır. Toplumsal oluşumda güncelliği arayan bu sanat akımı, hayat ile sanat arasında bulunanları çizgileri ve sınırları ortadan kaldırmayı amaçlayarak sanatçının seyirciyle olan etkileşimine önem arzetmektedir (Antmen,2021,17).

Hugo Ball, Emmy Hennings ve o sanatçılara eklenen arkadaşlarıyla beraber Dadaist gayelerini Cabaret Voltaire'de oluşturmaya başlayıp, anlamı olmayan, uyumsuz ve kuraldışı şiirler ve metinler okuyup, eskiyi, geçmişten geleni yıkmayı amaçlayan eserlerle Dada'nın isyankâr üslubunu bu kısımda ön planda tutmuşlardır. Dadacı felsefede kişinin yaşamıyla, hayatını birleştirmek, kendinden önce var olan oluşumları yıkmak ve toplumlar arası sınıf ayrımlarının tamamen ortadan kalkması esastır. Dadaistler sadece Cabaret Voltaire'deki etkinliklerle değil, alanın duvarlarına yapıştırılan afişlerle ve eserlerle de kişilik duruşlarını yansıtmaya çalışmıştır. Fakat Dada resimden değişik ve farklı olmak isteğini Dadaist olaylar şekliyle daha etkin bir biçimde meydana getirmiştir. Hugo Ball Cabaret Voltaire'in temellerini eşi Emmy Hennings'le beraber 1916'da atmıştır (Sanal1,2021).

Cabaret Voltaire, çeşitli sanatsal dallarda farklı yüzünü gizleyen maskeler ve giysiler içinde gösterilen olayların sonrasında beş ay yaşadktan sonra Temmuz 1916 senesinde kapılarını kapatmıştır (Sanal 1,2021)

1950 senelerinde Performans sanatı ve kavramsal olarak kesinleşmemiş olsada alan içerisinde “pasif” varoluşa eleştirinin kökenlerini ve temellerini içermektedir (Sanal 2,2021).

Performans sanatı denildiğinde tarihinin ilk örneklerinden birisi tabiki Jackson Pollock olarak gösterilir. Amerika’da Jackson Pollock 1950 senesinde kendi atölyesinde yere serilen bir tuval bezi üzerinde soyut dışavurumcu alanda resimler yaparken görüntülenir (Şekil 1).

Bu görülen görüntüler “kahramanca ve özgürce bir performansla meşgul” bir sanatçıyı bizlere sunmaktadır (Jones, 2000, 50).

Elde edilen sanat eseri, resmin kendinden çok, gerçek üstü ve performatif bir faaliyet olan sanat resminin oluşumudur ve Performans sanatının simge ve biçimlerinden biri olarak tüm tarafından ilgi görmüştür (Kirazcı, 2010, 16).

Sanatçının kendisinin yere serdiği tuval bezleri üstünde gezinip hareket ederek ve boyaları sürekli ritmik ya da birden çeşitli bazı hareketlerle serpme, sıçratma, akıtma gibi birbirinden farklı teknikler oluşturup onları kullanıp üreterek tuval bezi üzerinde kalıcı hale getirmesi sırasında belirli bir süreci meydana getiren vücutsal ve bedense hareketleri sonucunda meydana gelen resim, sanatçının sanat eserlerinin tamamlanmış son şeklidir. Pollock’un eserlerini oluşturma sürecinde yapmış olduğu hareketler, eserin tümünü ve kendisini oluşturmuştur (Görsel 1).

Görsel-1:Jackson Pollock’un Eserinden ve Çalışmasından Bir Görüntü, 1950, (Sanal,2021).

Görsel-2:Jackson Pollock Yakınsama, Tuval Üstüne Yağlı Boya, 1952, (Sanal, 2021).

Happening ya da Oluşum adlarıyla bilinen ve ifade edilen olan sanat dalları herhangi bir sonucu belli oluşturmayan, o an gelişen fikirlerle meydana gelen ve o anda birden meydana gelip yapılan sanatsal işlerdir. Dans, müzik, slayt gösterileri gibi sadece görüntü (görsel) olarak izleyebildiğimiz gibi koku ve tat gibi duyuşal veya hissel ya da ruhsal olarak da tecrübe edilebilen çeşitleri mevcuttur. En mühim özelliklerinden herhangi biri ise seyircilerinde etkileşimiyle oluşturulması ve seyircilerde karşı bir etki oluşturulması istenilmiştir. Allan Kaprow, John Cage, Jim Dine, Claes Oldenburg, Robert Rauschenberg, Robert Whitman, Carolee Schneemann ve Red Grooms gibi popüler sanatçılar Happening'leri ile çok bilinen bireyler olarak sıralanır. Amerikalı ünlü sanatçı kişi Kaprow eğitimini resim sanatı branşında yaptı, ama günümüzde happening (oluşum) olarak da bilinmekte olan görsel alanların gerçekleştiricisi olarak da söylenmektedir (Yılmaz, 2006, 258)

Allan Kaprow'un ilk bilinen performansı ve çok ses getiren işi, 1959 senesinde New York'daki Reuben Sanat Galerisi'nde yapmış olduğu "6 Kısımda 18 Oluşum" olarak duyulan ilk eseridir. Oluşturulan bu oluşumda Kaprow kendi yakın arkadaşlarıyla bir oluşuma katılmalarına istediği için önce basılmış şık bir katılma kartı, sonrasında ise davetli kişilerin bir kısmına ise kağıt parçaları, fotoğraflar, tahta, kesilmiş oyulmuş figürler, boyalı biçimli şelli parçalar ve hadisenin gerçekleşeceği alanın haritasının yer aldığı ilginç ve gizemli paketler göndermiştir (Sanal 2,2021).

Ünlü Reuben Sanat Galerisi'nin oluşum olacağı zaman ikinci katı plastik duvarlarla üç büyük kısma ayrılmıştır. Rengarenk ve birbirinden çok farklı ışık kaynakları ile hazırlanıp süslenen odalardaki koltuk ve sandalyeler, katılan bireylerin farklı yönleri göreceği şekilde oturabilmelerinden dolayı daire ve dikdörtgen şema içine sıralanan, birinci ve ikinci kısımlara herkesin kendisini görmesi için boy aynaları koyulmuştur, üçüncü odada ise saklı bir denetim sistemi hazırlanmıştır (Atakan, 1998: 68).

Görsel-3: Allan Kaprow, 6 Bölümde 18 Oluşum, 1969, Reuben Galerisi, New York, (Sanal, 2021).

Görsel-4: Jim Dine, Araba Kazası, 1960, (Sanal, 2021).

Görsel-5:Robert Whitman, Ağız, 1961, NewYork, (Sanal, 2021).

Performanslar evrendeki ve insan yaşantısındaki kopuksuz değişim sürecini, devamlı alışkanlığı ve rejenerasyonu, tükenmişliğe ve durağanlığa oluşturulmuş düzene karşı koymayı anlatmış bir ifade şeklidir. Bu ifadelere göre ise sanat eserinin bir çalışma şekli değil, devamlı gelişen ve üstüne birşeyler katan ve daha da gelişen bir zaman dilimidir. Sanatçılar olaya aktif şekilde katılmasının istedikleri seyircilerin hafızalarında etkili ve hayatlarında izler bırakan tecrübeler yaşadıklarını düşünüp hedefleyen, satılan piyasa eserlerinden oluşturmayı kabul etmemişlerdir. (Demirkol, 2008: 65-163).

Amerika’lı ünlü kişi George Maciunas ve yakın dostları tarafından meydana çıkan şekil-hareket ve görsel sanatlar branşında da olduğu gibi, müzik ve şiir branşlarında da bilinmektedir (Lucie, 1997:289).

Sanatı burjuva hastalıklardan korumak ve tamamen kurtarmak için , ölüp biten sanattan ayrılıp arınıp ve sanatta devrimci bir akım oluşturma felsefesi ile başlayıp devam eden hareket, 1960’lı senelerin en gerçek biçim ve hareketlerinden birisi olarak bilinir (Antmen, 2008: 204).

En ünlü Fluxus sanatçılarına örnek verecek olursak John Cage, Joseph Beuys, Yoko Ono ve Nam June Paik’tir (Sanal 2,2021).

Görsel-6:John Cage, Dört Dakika Otuz Üç Saniye, 1952, (Sanal, 2021).

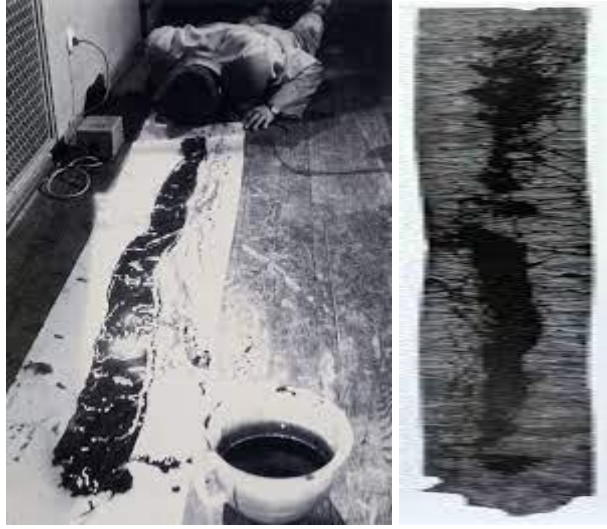
John Cage’in yaptığı 1952 senesinde gerçekleştirilen “Dört Dakika Otuz Üç Saniye” adlı performans, Fluxus hareketine verilen en iyi ve etkili örneklerden bir tanesidir; üç kısımdan oluşmuş müzik yapıtına örnektir. Herhangi bir enstrüman için bestelenmiş olup partisyonda müzisyenlerin üç kısım süresince enstrümanlarını hiç dokunmamaları gerektiği söylenmiştir. Piyanist kişi sadece kendisi sahneye çıkar, piyanonun başına kronometre ile oturup, piyanonun kapağını kapatmıştır. Kronometre ile süreyi takip eder, ikinci ve 3. kısımlar içinde piyanonun kapağını açıp kapatır ve yine bekler. Sanat eseri sessiz geçen bu zaman süresince alandaki seyircilerden gelen seslerden oluşmuştur (Sanal 2,2021).

Japonya’lı ünlü performans kadın sanatçı Yoko Ono, New York’ta Fluxus hareketinin en etkili ve önde gelen temsilcilerinden birisidir ve yaptığı Performans sanatı’nın ve Kavramsal sanat’ın önde gelenlerindedir. Sanatçının öen çokta siyah giysiler giyip hareketsiz bir biçimde yerde durup, yanına bir makas koyup, seyircileri kıyafetlerinden birer minik parça kesmeleri için yanına kibarca çağırdığı “Cut Piece” adlı performansı çok ünlüdür. Ono’nun bu performansı ile her alanda farklı biçimlerde yaşanmış kadınlara ve genç kızlara yönelik olan cinsel saldırılara tepki çekmek istediği görülüp düşünülmüştür (Sanal 2, 2021).

Görsel-7: Yoko Ono, Cur Piece, Carnegie Hall, 1965,(Sanal, 2021).

Korede dünyaya gelen sanatçı Nam June Paik, yaptığı performans sanatı eserlerinin beraberinde müziklerde yazıp bestelemektedir. Sanatçının yaptığı montaj ve videoart eserleriyle Video sanatı’nın önde gelen ismi olarak görülmüş Paik’ in pek çok avangard içerikler ile beraberlik ve işbirlikleri yapıp ve iletişim ve görsel medya, teknolojik dünyasında gelişmelerini sanatsal bir üslup olarak kullanmışlardır (Sanal 2, 2021).

Görsel-8:Nam June Paik, Zen for Head, Eserin Yapım Aşamaları, 1962, (Sanal, 2021).

Eroğlu'na (2008,406) göre Fluxus performans sanatçıları, evreni olduğundan farklı hale getirmek için insanları değiştirip geliştirmek şifresi ile o süre dilimine kadar hep gizli olan iletişim şekillerini meydana çıkaran bir ifade biçimi,sanat üslup anlayışı oluşturmuşlardır.Ve avangard fikirlere yeni bir düşünce,bakış açısı oluşturmuşlardır (Sanal 3,2021).

Bedenin bir tuval olarak kullanıp ele alınışı fikirleri ile oluşturulanVücut (Beden) sanatı, daha çok kişilerin dini inançları, kültürel ve sosyal özellikleri, buldukları konumları, entelektüel hayatları gibi nedenlerle de bağlantılı olarak bedenleri üstüne yapılmış resimli boyamalar, dövmeler, dağlamalar veya çeşitli pirsingler gibi çeşitli kategorileri de içermektedir (Eroğlu,2007:47).

Görsel-9:Vücut Boyama Sanatı Örnekleri, (Sanal, 2021).

Performans sanatı'nın öncü lerinden olan Vücut sanatı biçimiyle meydana çıkarılan eserler ise; Allan Kaprow ve Joseph Beuys gibi önemli sanatçılar tarafından vücut aracılığıyla olay anındaki varoluşa ilgi çekerek, Yves Klein, Hermann Nitsch, Marina Abramoviç, Dennis Oppenheim, Bruce Nauman, Carolee Schneemann, Chris Burden, Stelarc ve Orlan gibi sanatçılar tarafından ise birifade biçimi olarak görülmeye devam etmiş ve olay aracılığıyla vücut üstünde değişiklikler yapılarak gerçekleştirilmiştir (Yılmaz, 2006:285).

Performans sanatçıları genel olarak insan vücudunu; feminist yaklaşımla da bağlantılı olarak cinsiyet, cinsellik, ırk, etnik köken, üreme hakları, kadın-erkek eşitliği, sosyal etmenler, politik sorunlar, şiddet, güzellik gibi konuları merkeze alarak araştırmış ve bir takım düşündürücü yazılar ve mesajlar gönderme aracı olarak kullanılmıştır. Vücut sanatında merkez noktası olan vücudun kendisi, sanatçılar tarafından; 1960 senesinde Yves Klein'in boyanan bedenlerin devinimleri, 1969 senesinde Gilbert & George'un şarkı söyleyen büst ve heykelleri, Joseph Beuys'un ölü bir tavşana görsellerini ifade etmesi gibi çok farklı biçimde özne olarak konumlandırılmıştır (Lucie, 1997,287).

Görsel-10: Yves Klein, Antropometri, 1960, (Sanal, 2021).

Dennis Oppenheim'in "Two Stage Transfer Drawing" adlı vücut performansında, sırt kısmına çizilmiş çizgilerin hislerle algılanması ve hissedilmiş çizgilerin biçim ve yönleri doğrultusunda diğer bir bedene ya da farklı bir alana ve yüzeye yansıtılması söz konusudur. Bu şekilde beden hissel ve duygusal merkezinden elde edilmiş uyarıcıların oluşturduğu kinetik etkinin somut olarak dışavurumu gerçekleştirilmiştir. (Sanal 3, 2021).

Görsel-11: Dennis ve Erik Oppenheim, Two Stage Transfer Drawing, 1971, (Sanal, 2021).

Sanatçının vücudunun esas obje ve madde olduğu bu sanat biçimi, zaman zaman mazoşist etkilerde içermektedir. Sanatçıların bedenlerine yaptıkları şiddetle meydana getirdikleri performanslar 1960 ile 1980 seneleri arasında Vito Acconci, Terry Fox, Chris Burden ve Ana Mandieta gibi sanatçılarındaki sanat eserlerinde zirveye çıkmıştır (Sözen, 2001,72).

Marina Abramovic'in kendi vücuduna şiddet uyguladığı "Rhythm 10"u, Carolee Schneemann'ın kadın bedenini gösterdiği "Interior Scroll"u, Gina Pane'in kesici aletlerle bedenine çizikler oluşturup ve kanını sildiği peçeteleri gösterdiği "Sentimental Action"ı, Hermann Nitsch'in insanların kanla temizlenmesini ve ayinler için hayvan kurban edtmelerini yansıtan "Orgiastic Mysteries Theatre"ı, Orlan'ın genel olarak güzelleşmek ve gençleşmek için başvurulan estetik cerrahiye kendisine bir dizi estetik operasyonla bedenini yeniden şekillendirmesini içeren performanslar, şiddet ve acı içerikli örnekler ve daha birçoğu gibi zihinlerde yer etmiştir (Lucie, 1996, 288).

Görsel-12: Gina Pane, Duygusal Eylem, 1973, (Sanal, 2021).

Çalışmanın bu kısmında , vücudun doğrudan bir obje olarak kullanılmasına olanak verilen süreçler gösterilecektir. Performans sanatı, 1960 senelerinde ortaya çıkmış, seyircinin karşısında canlı olarak gerçekleştirilen bir sanat şeklidir. Performans sanatı belirli kalıplardan , metinlerden bağımsızdır ve o an meydana gelir. Tekrarı yoktur (Lucie, 1996, 288).

Performans sözcüğü, kelime anlamı olarak ‘gösterme’ anlamında gelmekle birlikte ‘tamamlama,tamamlayan’ anlamını da kapsamaktadır. Bir sanat eserinin ‘tamamlanması’, başka bir ifadeyle ‘sanat performansı’, sanat eserinin hiçbir özel beceri gerektirmeden özel bir işlev ve ifade yüklenmeden izleyici tarafından tamamlanması anlamına gelmektedir. Yani kalıptan bağımsız olarak sahneleme bu tamamlanma içindir (Lucie, 1996,288).

‘Frank Skinner’a göre kalbinde sosyal eleştiri yatan performans sanatı, dünyayı nasıl algıladığımızı ve dünyadaki konumumuzu sorgulayıp araştırır’ (Skinner, 2010, 17).

Performans sanatı üzerinde çalışmaları olan Hasan Bülent Kahraman, performans sanatının iki prensibinden bahsedeceğini, bunların birincisinin performansın öznesi(objesi) olan vücut, ikincisinin de vücudun içerisinde yer aldığı alan olduğunu söylemiştir. Kahraman’ın alana bakışı ise mekânı sanal bir gerçeklik gibi görme üstüne olduğunu söyleyebilmekteyiz. Kendisi alanın vücudu

sınırlandıramayacağını ileri sürmektedir. Kahraman, “*Bir alan olarak ele alındığında vücudu asıl sonlandıran önemli öge onun derisidir. Vücudunun gerçek alanı, içinde yer aldığı uzamsal kesit, uzamsal somut olamaz*”(Kahraman,2007,5). sözü ile açıklar bu durumu. Burada söylemek istediği de performans sanatının varlık nedenlerinden birinin vücudun, alanın sınırlarını kaybetmek, mekâna müdahale etmek olmasıdır. Performans sanatını vücudun fiziki sınırıyla alanın fiziksel sınırlamaları arasında bir gerilim olarak görülür. Gösteri sanatı, 1960’lı yılların son zamanlarına doğru ortaya çıkan 1970’lere kadar kavramsal sanatla bağlantılı olarak devam etmiştir (Sözen, 2001,72).

Gösteri sanatlarının kökenleri, 20. yüzyılın ilk zamanlarında Dada hareketinin anarşist, sürrealist ve fütürist performans sanatlarına ve hatta Jackson Pollock'un aksiyon resmine kadar inmektedir (Sanal 3, 2021).

1950 senesinde Performans sanatı kavramsal olarak kesinleşmemiş olsa da alan içinde “pasif” varoluşa eleştirinin temellerini içerir. Performans sanatı tarihinin ilk örneklerinden biri Jackson Pollock’tur. Amerika’da Pollock 1950 senesinde kendi atölyesinde yere serilmiş tuval bezi üstüne soyut dışavurumcu alanda resimler yaparken görülmüştür. Bu kesitler “*kahramanca bir performansla meşgul olan*” bir sanatçıyı sunar (Jones, 2000,50).

Elde edilen ürün, resmin kendisinden çok, performatif bir etkinlik olan resmin yapılma şeklidir. Ve Performans sanatının sembollerinden biri olarak dünya çapında ilgi görür (Kirazcı, 2010:16).

Sahne ve gösteri sanatlarıyla benzer özellikler içersede onlardan ayrı olarak görsel sanatların içerisinden çıkan, lider ve öncü bir sanat akımı olarak kabul görmektedir. Seyirci kitlesi karşısında, müzik, dans, şiir, tiyatro ve videodan faydalanarak oluşturulan gösteri sanatı; oluşum, fluxus ve beden (vücut) sanatıyla da bağlı ve yakından ilgilidir. Gösteri sanatı, alana, belirli bir zamana ve yazılı metinlere bağlı olmaksızın oluşturulması yönleriyle tiyatro sanatından ayrı tutulur. Etkinliklerin anlık zaman ve sürede olması, tekrarlı olsa bile değişikliklerin oluşması, gösteri sanatının kendine haslığını göstermektedir. Gösteri sanatının

birçok disiplini bir arada buluşturan, seçtiği materyalle olanaktan faydalanabilen, kuralcı ve kesin anlamı olmayan bir yapısı vardır (Sözen, 2001,72).

Tekrarı veya tekrarı olmayan performans sanatı, hayatın gerçekliğini en iyi ifade eden sanatsal hareketlerden biridir; Kitlelere, sokaktaki insanlara ulaşmayı amaçlar. Hareket, sanat eserlerini metalaştıran ve müzelerde koruma altına alan geleneksel görüşe yanıt vererek, geleneksel ve biçimci sanat görüşüne karşı çıkar (Sanal 4, 2021).

Sanatçılar, dönemin genel sosyolojik meselelerini doğrudan ele alan eserler yaratırlar; Cinsiyetçiliği, ırkçılığı, savaşı, AIDS'i, birçok kültürel ve toplumsal tabuyu farklı şekillerde incelemiş ve sorgulamıştır (Sözen, 2001,72).

Gösteri sanatlarının amacı, halka pasif bir bakış vermektir; onu aktif, üretken ve sanatla uğraşan bir yere götürmek. Bu nedenle sanatçılar etkinliklerini halka açık yerlerde, özellikle sokakta gerçekleştirirler, böylece sanat sokak yaşamının bir parçası olmaya başlar (Sanal 4, 2021).

Performans ve enstalasyon sanatçısı Chris Burden (1960-...), fiziksel dayanıklılığın sınırlarını sorguladığı etkinlikleriyle tanınır. *“Sanatım aracılığıyla çarpıtılmış durumlar inşa ederek başka bir boyutta, daha yüksek bir gerçeklik anlamında var olan sanatı yaratıyorum. Bu anlar için yaşıyorum. Kendimi öldürmeye çalışmıyorum. Sanatım soru sorar. Sanatımın bir amacı yok. Şirkette ne istersem yapabileceğim bir serbest bölge oluştur. Performanslarım kesin cevaplar vermiyor, sadece açık uçlu sorular soruyorlar. Ama bu elbette soruları gündeme getiriyor“* (Sözen, 2001,72).

Görsel-13:Sabit Trans, Chris Burden, 1974,California , (Sanal, 2021).

Görsel-14:Vücut Dansı ve Eros, Marina Abramoviç, 2007, Venedik Bienali, (Sanal, 2021).

Son yıllarda daha çok yerleştirme performansları yapan sanatçı Marina Abramoviç (1946-...), 1970'li senelerden bu yana insan vücudunun ve aklının dayanıklılık sınırlarını inceleyen performanslarıyla tanınmaktadır. Sanatçı, 1988 senesinden sonra kişisel olarak yaptığı gösterilerinde fiziksel ve zihinsel gücün sınırlarını zorlaştırarak araştırmalar yapmıştır. Sanatçının sanatsal çalışmalarının kökeninde insanları özgürleştirmek adına hırslı ve derin bir fikir beslediğini görmek mümkün olmaktadır (Sanal 4, 2021).

Gösteri sanatının önemli sanatçıları içerisinde Allan Kaprow, Joseph Beuys, Jim Dine, Vito Acconci , Carole Schneemann ,Lauri Anderson, Eleanor Antin, Stuart Brisley Karen Finley, Joan Jonas, Tom Marioni, Gina Paneentim, Rebecca Horn, Jiro Yoshihara, Akira Kanayama, Saburo Zimmamoto, Yasuo Simi, Atsuko Tanaka, Tsureko Yamazaki, Sadamasa Motonaga, Gilbert George ve Stelarc gibi sanatçılar söylenebilmektedir (Sözen, 2001,72).

Bunun yanı sıra Fluxus, vücut sanatı, süreç sanatı ile yakından bağlantılıdır. Sahne ve gösteri sanatları ile ortak özellikler barındırsa da, dans, müzik, tiyatro, sirk, jimnastik gibi oluşum ve etkinliklerden farklı olarak görsel sanatların içinden çıkmış öncü bir akım olarak kabul edilir; tiyatro performanslarından farklı olarak olayların illüzyonu değil olduğu şekliyle olayın kendisi sergilenir. Marina Abramoviç aralarındaki farkı şu cümleleriyle açıklar:

Abramoviç'e göre " *Tiyatroda bir rolü prova eder ve oynarsın. Tiyatro da kan ketçaptır ve bıçak gerçek bir bıçak değildir. Performansta her şey gerçektir. Bıçak, gerçek bıçak ve kan kandır*"(Abramovic, 2007).

Performans sanatı, toplumun normlarını reddeder ve izleyiciyi aktif bir konuma getirmeyi hedefler. Sahne dışında halka açık başka yerlerde de sergilenebilir. Sergileme öncesi prova yapmak ya da doğaçlama yapmak sanatçıya bağlıdır. Performans sanatçıların ortak hedefi izleyicinin hafızasında kalıcı olmaktır (Sanal 5, 2021)

Kökleri 20.yy başındaki Dada akımının anarşist performanslarına, 1920 ve 30'lu yılların Sürrealist ve Fütürist performanslarına ve hatta Jackson Pollock'un aksiyon resmine kadar gider. Bildiğimiz anlamıyla performans sanatı 1960'larda doğduktan sonra yaygınlaşıp 70'lerde fikirleri ön plana çıkaran kavramsal sanatla bağlantılı olarak devam etmiştir (Sözen, 2001,72).

20. yüzyılın başında gerçekleşmiş olan Dadaizm akımı bunun için gidilebilecek ilk duraktır. Dadaizm'i kısa bir şekilde açıklamak gerekirse, geleneksel burjuva sanat görüşlerini altüst etmeyi amaçlamış, disiplinler arası, uluslararası ve genellikle de isyankâr, sanat karşıtı olgusunu temsil etmiş bir oluşumdur. Ahu Antmen, 1. Dünya Savaşı'nın etkilerinin sürdüğü bu dönemde 1916 yılında Zürih'te toplanan Hugo Ball , Marcel Duchamp, Hans Arp, Tristan Tzara , gibi sanatçıların içinde bulunduğu bazı sanatçılar 'Cabaret Voltaire' adlı gece kulübünde bir araya gelerek Dada akımının temelini attıklarını duyurmuşlardır. Toplumsal yapılaşmada güncelliği arayan bu akım, yaşam ile sanat arasında bulunan sınırları ortadan kaldırmayı amaçlayarak sanatçının izleyiciyle olan etkileşimine önem vermektedir (Sözen, 2001,72).

Hugo Ball, Emmy Hennings onlara katılan arkadaşlarıyla birlikte Dadaist amaçlarını Cabaret Voltaire'de gerçekleştirmeye başlamışlar, anlamsız, kuraldışı şiirler okumuşlar, geçmişten geleni yıkmayı amaçlayan çalışmalarla Dada'nın isyankâr tavrını burada öne çıkarmışlardır. Dada'cı felsefede yaşamla hayatı bütünleştirmek, kendisinden önce var olanları yıkmak ve toplumlar arası sınıf farklılıklarının yok edilmesi esastır. Dadaistler sadece Cabaret Voltaire'deki

gösterilerle değil, buranın duvarlarına asılan afişlerle ve eserlerle de duruşlarını yansıtmaya çalışmıştır. Fakat Dada resimden farklı olma isteğini Dadaist eylemler yoluyla daha etkili bir şekilde göstermiştir. Şubat 1916'da Hugo Ball Cabaret Voltaire'in temellerini eşi Emmy Hennings'le birlikte atmıştır (Antmen, 2001,72).

2.3.Performans Sanatının Gelişimi

1960 sonrası Performans sanatı önceki dönemlere nazaran değişimler geçirmiş ve ilk oluşumlardaki gibi sakin bir sunumdan ziyade daha hırçın, heyecanlı ve sınırları aşan bir sunum oluşturmuştur. Buna 1968'de Paris'te Psyche adlı performansında bedenini kesmekten çekinmeyen Gina Pane ve 1971'de Vietnam Savaşı devam ederken Amerika'daki bir performansta (Shoot) sol kolundan bir tüfekle kendini vurduran, 1972'de de bir Volkswagen'in arkasına iki elinden çivileten Chris Burden örnek olarak verilebilir (Kirazcı, 2010: 17).

Performansı sergilerken beden hem öznel hem de nesnel bir obje olarak sahneye çıkmış ve sanatçısının vermek istediği mesajla bazen acımasız, cesur ve bastırılmış duygulara olarak eyleme dökülmüştür. Sanatçı kendi geçmişinden izlerle ve yaşanabileceklerle bir bağ kurup kendi bedenini bir araç olarak kullanmaktadır. Performans Sanatında beden bir odak noktası olarak konumlandırılmıştır. Tıpkı Yves Klein'in "Antropometri" isimli boyanan vücutlar performansında olduğu gibi (Sanal 5 , 2021).

Görsel-15: Marina Abramoviç, Balkan Baraque, 1997, (Sanal, 2021).

Abromovic performanslarını an içinde gerçekleştiren daha sonrasında yalnızca anı olarak kalan bir olay olarak nitelendirmektedir. Sonuç olarak gerçekleşen performans o an ki bedeninin durumu ve yaşanılanı göstermektedir (Antmen, 2008: 238).

Performans vücudu bütün yönleriyle deneyimlemeyi, hayatta yaşanan çelişkilerin ancak yaşayarak anlamlandırılabilceğini ifade etmektedir. Bu çelişkiler yaşamak ve ölmek içgüdüünün, sadist ve mazoşist olarak izlemek ve izlenmek gibi sıralanmaktadır. Sanat zamanla bütünü olduğu halinden farklı hale getirip daha keskin şekilde ve daha ilgi çekici unsurlarla izleyiciyi de etkisi altına almıştır. Gerçekleşen olayın “o an” ı bir canlı üzerinde uygulanması, izleyiciyi gerçekliği ile daha derinden etkileyen sanat dallarından biri olmuştur (Martinez ve Demiral, 2012:192) .

Vücut, her alanda olduğu gibi sanat içerisinde de önemli bir odak haline gelmiştir. Performans sanatı'nın doğuşuna kadar kalıplaşmış şekilde vücudun araştırma konusu olması, güzel sanatlar alanı içerisinde gelişim göstermiştir. 1960'lara kadar beden tuval ya da heykel şeklinde çalışılırken bu tarihlerden itibaren vücut kullanmaya başlamıştır (Kirazcı, 2010: 17).

Beden, önceleri temsilen yer aldığı yerlerde artık bire bir kendisini sergilemiştir, hem nesne hem özne olarak kullanılmıştır. Böylece izleyici kendini bu sanatın içinde hissedebilmiş, sanat eseri önceleri izlenen bir olguyken izleyiciler tarafından yaşanan bir metafor haline gelmiştir. “Böylelikle sanat ve topluluk arasında var olan sınırların hepsi kaldırılmıştır” (Martinez ve Demiral, 2012:197).

2.4. Marina Abramovic ve Performans Sanatı

Performans sanatı, 1960 senelerinde ortaya çıkan, varlığından söz ettiren, seyircilerin önünde anlık olarak yapılan bir sanat şeklidir (Sanal 6 ,2021).

Performans sanatı yazılardan ve metinlerden hep ayrı kalır bağımsızdır anlık gerçekleşir. Tekrarı kesinlikle yoktur. Performans sözcüğü, ‘göstermek’ ve tamamlamak anlamlarına da gelmektedir (Kirazcı, 2010: 17).

Performans sanatı Fluxus, beden sanatı, süreç sanatı ile de yakından bağlantılıdır. Sahne ve gösteri sanatları ile benzer yönleri olsa da, dans, müzik, tiyatro, sirk, jimnastik gibi eğlenceli etkinliklerden ayrı olarak görsel sanatların içerisinde çıkan lider bir sanat akımı olarak kabul edilir; tiyatro performanslarından ayrı olarak hadiselerin sihir ve illüzyonu değil olduğu biçimiyle hadisenin kendisi sergilenir. Marina Abramoviç aralarındaki ayrımı şu kelimelerle açıklar:

“Tiyatro sanatçısı ile performans sanatçısı arasındaki en büyük ayırım performans sanatçısının yaşanmış gibi yapmaya çalışmaması hakikaten yaşamayı ve tecrübe etmesidir diye ifade eder “ (Abramovic,2019).

Marina Abramovic kariyerine ek olarak yazar ve film yönetmenidir (Kirazcı, 2010: 17). Halen vücut performans çalışmalarına devam etmektedir ve New York 'da kurmuş olduğu Marina Abramovic Enstitü 'de dersler verip ve yeni performans sanatçısı öğrencileri de atölyesinde yetiştirmektedir. Türk performans sanatçılarından olan Nezahat Ekici de Abramovic'in öğrencisidir (Kirazcı, 2010: 17).

Görsel-16: Marina Abramoviç Kişisel Fotoğraf ,(Sanal,2021).

Görsel-17: Marina Abramoviç, Rhytm 0, 1974, (Sanal, 2021).

Görsel-18: Marina Abramoviç , Rhytm 0,1974,(Sanal, 2021).

Abramovic performanslarında vücut ve beynin sınırlarını sonuna kadar zorlar ve bazen de ölüm tehlikesi yaşar kendisini riske atar. Bu tehlikeleri sanatçı şu sözleriyle ifade eder;

“Tehlikenin anlamını zorlaştıran ve kucak açan sanat benim her zaman ilgimi çekiyor. Dahası seyircinin gözlemi burada ve şimdi olmalı. Dikkatini tehlikede toplamak, yaşanan anın , ve şimdiki zamanın merkezine koymaktır.”(Marina Abramovic,2010).

Bu performans sanatçının Edinburg’da 1973 senesinde yaptığı ilk performansıdır. Ayın ve el hareket ve şekilleriyle yaptığı 20 bıçak, iki ses kayıt aletiyke Rus oyunu oynamaktadır. Bıçakları her defasında el parmaklarının arasına batırıp, saplayarak kendisine zarar vermektedir. .”(Marina Abramovic, 2010).

İlk bıçağı batırdan sonra kendisi kayıt ettiği sesini dinler ve performansın ayarını yükselterek sanatçı vücudunun dayanma süresini ölçüp tartar”(Marina Abramovic,2010).

Görsel-19 : Ulay (Uwe Laysiepen) ve Marina Abramoviç,1973, Edinburg,(Sanal, 2021).

Sanatçı 1976 senesinde Amsterdam’a yerleştikten sonra Alman sanatçı Ulay ile tanışır ve birlikte yaşamaya karar verirler, çeşitli vücut sanatları yapmaya başlarlar (Sanal 6, 2021)

1989 senesine kadar birlikte yaşayan Ulay ve Marina çok büyük bir aşk yaşarlar ve birbirlerini çok severler. Aralarında bu güçlü bağ ve tutkulu sevgi onları performanslarındada sıkı sıkıya bağlayıp birleştirir (Sanal 6, 2021)

Görsel -20:Ulay ve Marina Abramoviç, Zamanda İlişki,1977, (Sanal, 2021).

1977 senesinde yaptıkları bu performans ‘Zamanda İlişki’ adlı saç performansında on saatten fazla sürede saçlarla plastik bir bağlantı kurulmuştur” (Marina Abramovic, 2010).

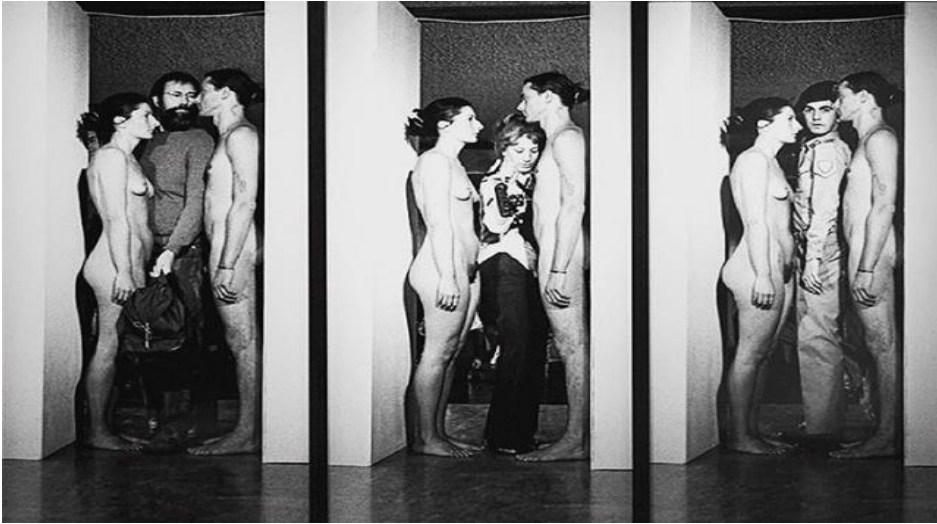
Aynı şeyi yapan iki ayrı vücut, aynı alanda ve anda bulunarak sanatçı kimliklerini birbirleriyle bağlamışlardır. Ulay 1977 senesinde açıkladığı bir röportajında birlikte gerçekleştirdikleri vücut sanatını şu sözleriyle açıklar:

“Bizim kadın ya da erkek olmamızın hiç önemi yoktur. Biz kendimizden sadece vücut(beden) olarak bahsediyoruz.”(Marina Abramovic, 2015).

Görsel-21:Ulay ve Marina Abramoviç, Breathing In/Breathing Out, 1977, (Sanal, 2021).

Breathing In/ Breathing Out 1977 senesinde Ulay ile beraber yaptıkları bir vücut performansıdır. Bu vücut performansında Ulay ve Marina nefessiz kalana kadar birbirlerinin nefeslerini içlerine çekmişlerdir. Birbirlerine olan sevgi ve aşklarını göstermeye çalışan bu mutlu çift 17 dakika süren bu performanstan sonra baygın düşmüşlerdir”(Marina Abramovic, 2010).

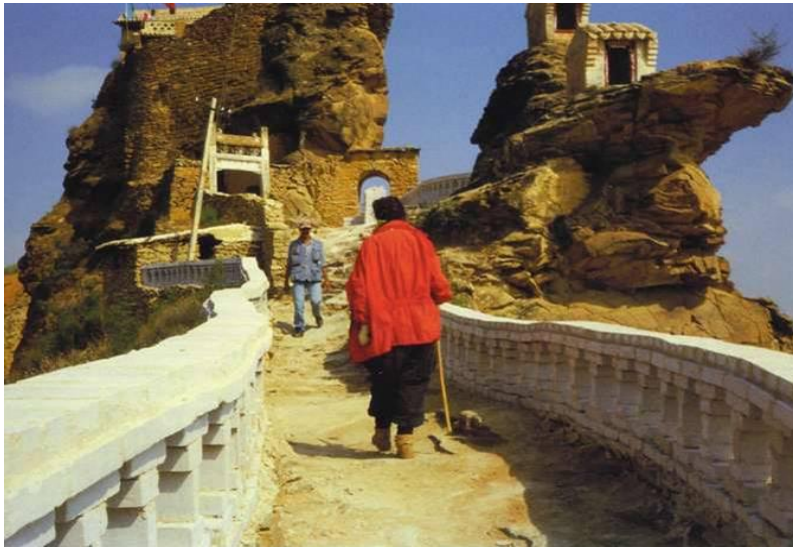
Görsel-22:Ulay ve Marina Abramoviç, Imponderabilia, 1977,(Sanal ,2021).

Görsel-22:Ulay ve Marina Abramoviç, Imponderabilia, 1977, (Sanal ,2021).

1977 yılında Ulay ve Marina çifti tarafından gerçekleştirilen galeri ve sanat merkezlerinde yapılan bir performanstır (Sanal 6,2021).

Çift bu sefer kapı eşiğinde çıplak şekilde durup, aralarından sanat seyircilerinin geçmelerine izin vermişlerdir. Kendi bağlarını anımsayacakları bir eşik olduğu düşünülerek bu canlı performansını düşünmüşlerdir (Marina Abramovic,2010).

Görsel-23:Ulay ve Marina Abramoviç, Aşıklar-Büyük Duvar Yürüyüşü, 1988, (Sanal, 2021).

1988 senesinde 30 Mart-27 Haziran tarihleri arasında yapılmış olan tam 90 gün süren bir canlı performanstır. Performansın ismi Aşıklar - Büyük Duvar Yürüyüşüdür (Sanal 6, 2021)

Gerçekleştirilen bu canlı vücut performansı Jung Chang tarafından objektife kaydedilerek belgelenen 1 saatlik video Almanya’da Ludwig Müzesi kataloğlarında yer almaktadır. Bu canlı performansa ilham olan kelimeler ilk astronotolan Yuri Gagarin’in “Evren bu alandan minik ve mavi görünüyor” ve Huang Xiang’ın Çin Seddi için dediği ”Evren minik ve mavi, bende içerisinde minik bir yarık” kelimeleridir. Diğer bir sebep ise Ulay ve Abramovic’in 13 sene süren aşklarıdır. Gerçekleştirdikleri bu canlı performansta canlı ilişkileri ve insan-doğa ilişkilerini araştırmışlardır. Çift, Çin Seddi’nin ayrı açılardan birbirine yürümeye başlarlar. Marina doğuda Sarı Deniz’den, Ulay’da batıda Gobi Çölü’nden birbirlerine yürümeye başlar. 2000 km’lik bir yürüme bitiminde kavuşurlar. Ulay çiftinin yaptıkları bu canlı performans hakikate döner. Büyük Duvar Yürüyüşü performansından daha sonra çiftin 14 senelik beraberliği son bulmuştur (Marina Abramovic,2010).

Görsel -24:Marina Abramoviç, Balkan Baroque,1997,(Sanal, 2021).

“Sarsıntı yapmakla ilgilenmedim hiç. Benim asıl hedefim olan şey, insan vücudunun ve fikrinin fiziksel ve zihinsel sınırlarını tecrübe etmektir. Bu deneyimi insanlarla beraber tecrübe edip deneyimlemek istedim. Bunu tek başıma asla yapamazdım. Halkın bana bakmasına ihtiyacım var, çünkü halk bir enerji diyaloğu yaratır. Ölüm ve acı korkusunu yenmek ve bedenimizin bize yaşattığı kısıtlamalardan kurtulabilmek için fiziksel zorlanma gerekiyordu.”(Abramovic,2021)

Görsel-25:Marina Abramoviç, The Artist Is Present,2012, (Sanal, 2021).

700 saatten de fazla uzun süren MOMA’da sahne üstünde gerçekleştirilen performansta Marina kendisi için hazırlanmış bir masa ve iki sandalyede hiç bir şey yeyip içmeden tuvalete bile gidemeden akşama kadar oturup bekler. Sanatçının tam

karşısına seyirciler oturup sanatçı ile göz temasında bulunurlar. İzleyicilerin bir kısmının gözlerinden yaşlar akar bir kısmı ise hiç etki ve tepki vermeden oturdukları sandalyeden kalkarlar. Performansa katılmış olan ünlüler arasında Sharon Stone ve Lady Gaga da yer almaktadır. Bir anda seyirciler içerisinden bir adam gelir ve Marina'nın karşısına oturup bekler. Bu adam 21 yıldır hiç görüşmediği büyük aşkı Ulay'dır. Bir performans (Büyük Duvar Yürüyüşü) sırasında ayrılan çift yine bir performans ile bir araya gelir. Sanatçı karşısında sevdiği insanı görünce duygusal anlar yaşar, gözlerinden yaşlar akar ve Ulay'ın ellerini tutar (Sanal 7, 2021).

Yıllarca birlikte performans yapan çift aradan yıllar geçse de gösterimlerine halen devam edebildiklerini, sessiz kalsalar bile yüz, göz ve mimiklerle konuşup anlaştıklarını sanat izleyicisine kanıtlamış olurlar (Sanal 7, 2021).

Her performansında vücudunun sınırlarını zorlayan Marina Abramovic, günümüze dek sergilediği performanslarda –neredeyse canına mal olacak- çok büyük tehlikeler de atlatmaktadır (Sanal 4, 2021).

Abramovic' den etkilenen Türk Performans Sanatçıları isimli çalışmamızda performans sanatının 1970'lerde ivme kazanan Avrupa ve ABD kaynaklı süreci incelenmiş, Türkiye'deki performans sanatı oluşumları tarihsel bir perspektif ile tartışılarak çağdaş sanatımızdaki yeri açısından görünür kılınmaya çalışılmıştır (Sanal 3, 2021).

Performans sanatının kökenleri, 1900'lü yılların başlarında sanatçıların yaptıkları gösterilerde aranmıştır. 1940'lı yıllardan sonra Avrupa dışına da taşarak gelişmeye devam eden ve disiplinlerarası bir anlayış kazanan sanatçı aksiyonları 1970'li yılların başlarına kadar çeşitli isimlerle değerlendirilmiştir. 1970'li yılların başlarında kendinden önceki sanatçı aksiyonlarını da içeren bir sanat biçimi olarak sanat yazınına giren performans sanatı, günümüze kadar sosyolojik ve teknolojik değişim ve gelişimlere koşut olarak farklılaşarak gelişebilmiştir (Sanal 4, 2021).

Görsel-26: Marina Abramovic , Akış / Flux , 2020, (Sanal, 2021).

Basın toplantısında tüm enerjisiyle, performansa olan yaklaşımından bahseden Abramovic şunları söyledi: “60’ların sonunda kimse performansa sanat bile demiyordu. Performans çok zordur. Vücutla ilgilidir. Orada bulunmanız ve insanların da gelip görmesi gerekir. İkinci kattaki çalışmalarda genç sanatçıları göreceksiniz. İstanbul’a bir saat uzunlukta bir yerde bir hafta kalarak zihinlerini hazırladılar. İki hafta boyunca günde sekiz saat performans yapacaklar, bir hafta ara verip tekrar başlayacaklar. İnsanlar gelip görececek, başkalarına anlatacak, onlar da gelecek ve bir sanat topluluğu oluşacak. Sanat yapmak için risk almak lazım, Sakıp Sabancı Müzesi bu riski aldı. Müzeler yaşayan yerler olmalı, insanlar da müzenin bir parçası olduğunu hissetmeli. Lütfen zihniniz açık olarak bu deneyime katılın.”(Abramovic, 2021).

Zira, Sabancı Müzesi Müdürü Nazan Ölçer’in tabiriyle ‘performans divası’ Marina’nın dediği gibi: “Performans fikirlerle değil, duyguyla alakalıdır ve performansı tüm bedeninizde bile hissedersiniz!” (Abramovic, 2021).

Görsel-27: Marina Abramovic , Akış / Flux , 2020, (Sanal, 2021).

Beden sanatı olarak da adlandırılan Performans sanatının ilk belirtileri Duchamp ve Dadaizm hareketine dayanır. Bu sanat akımındaki sanatçılardan birkaçı Joseph Beuys (1921-1986), Yves Klein (1928-1962), Chris Burden (1946-2015) ve tabii Belgrad doğumlu Marina Abramovic (1946-). Kendini ifade etmek eleştirilerini sergilemek adına kendi bedenlerinden yararlanan birçok avangard sanatçıdan oluşan performans sanatında bazı tehlikeli performanslarda bulunuyor. Mesela Chris Burden 1974 yılında üstü çıplak kendini bir vosvosun üzerine İsa'nın çarmıha gerilmesi gibi çiviletmişti. Araç yüksek devirde 2 dakika rölantide çalıştırılmıştı, sanatçının tutkusunun aracı olan halk arabası, İsa'nın çarmıhtayken yaşadığı ruh ve beden özgürlüğünü yansıtmaktadır. Yüzüne yaptığı sayısız ameliyatlar ile 1947 doğumlu Fransız sanatçı Orlan'da beden sanatının farklı bir yorumcusu. John Lennon'un eşi Yoko Ono'nun da bu alanda çalışması vardır(Sanal 5, 2021).

Görsel-28:Dilek Champs, Kırmızı Halı, Performans Sanatı (Sanal, 2021).

Görsel-29:Marina Abramovic, Ritim 0, 1970, Performans Sanatı, (Sanal, 2021).

Abramovic'in en çok bilinen çalışması 1974 tarihli Ritim 0'da kullandığı malzemelerle oluşturduğu çalışmasıdır. Masanın üzerinde bulunan 72 obje ve "Üzerimde istendiği gibi kullanılabilir" yazısı bulunan performansında sanatçı bir nesneye düşünmektedir. 6saat süren performansta sorumluluğunu tamamen üstlendiğini açıklayan sanatçıya performansın başlangıcında masada bulunan çeşitli

nesnelerle müdahale edilirken ilerleyen saatlerce makas bıçak ve silah gibi nesnelere kullanılmıştır. (Sanal 8, 2021).

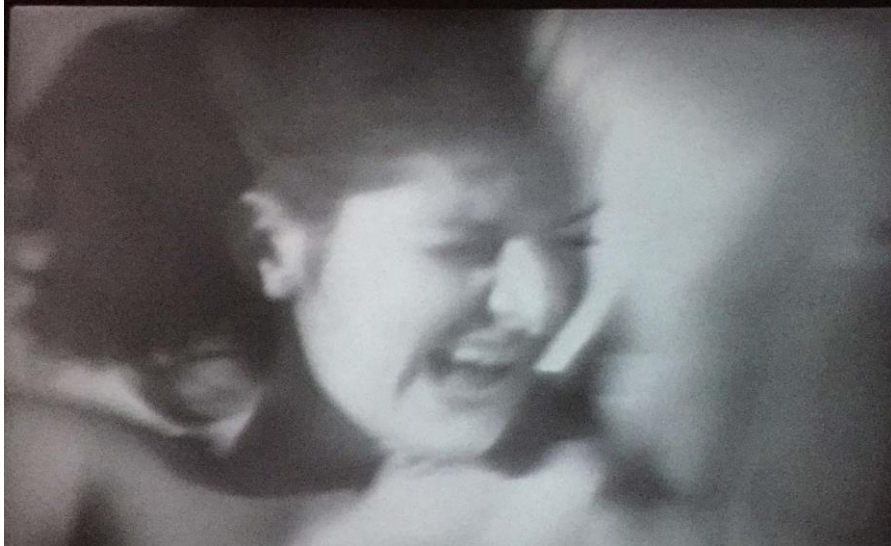
Görsel-30: Marina Abramovic, Ritim 5, 1974, Performans Sanatı, (Sanal, 2021).

Ritim 5, 1974 tarihli performansı, 90 dakika sürmüştür, benzine batırılmış tahta ve kıymıklarla oluşturulmuş bir yıldızın ortasında yatarken yanan ateşin etkisiyle oksijensiz kalıp, giderek bilincini kaybetmiştir. Yıldızdan sıçrayan alevler bacaklarını sarmaya başlayınca iki seyirci Abramovic'i oradan çıkarmıştır. (Sanal 2, 2021).

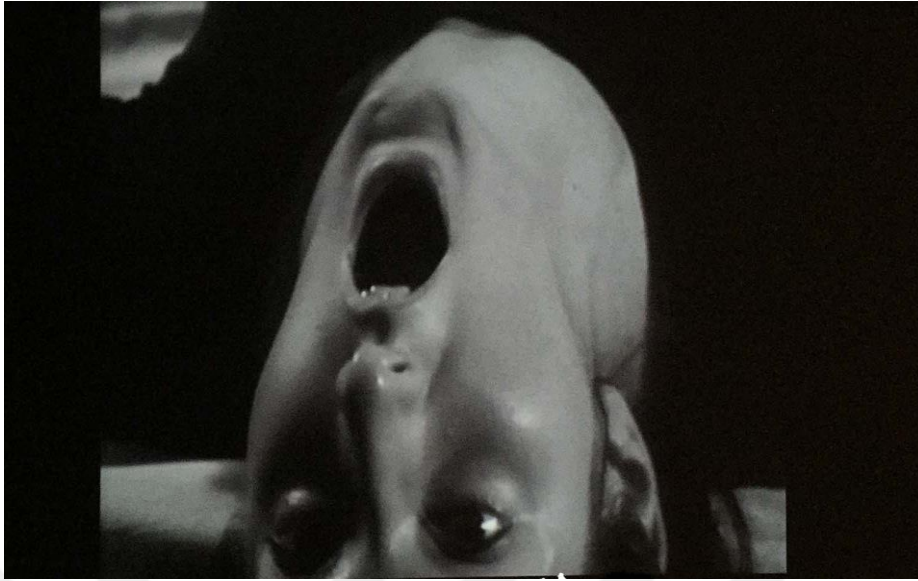
Görsel-31:Marina Abramovic, Ritim 0, 1970, Performans Sanatı, (Sanal, 2021).

Sanat Güzel Olmalı, Sanatçı Güzel Olmalı, 1975 tarihli performansında 1 saat yüzünü acıtıp saçları zarar görene kadar devam eden performansta sanatçı güzelliği ve bedelini sorgulamıştır. (Sanal 8, 2021).

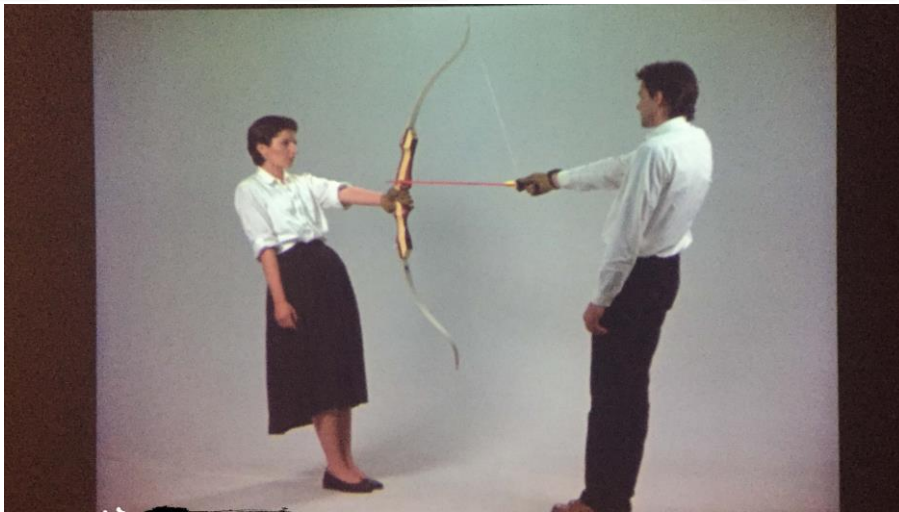
Görsel-32:Marina Abramovic, Ritim 0, 1975, Performans Sanatı, (Sanal, 2021).

Sesi Özgür Bırakmak adlı, 1975 tarihli performansında 3 saat süren performansta Abramovic sesi kısılana kadar bağırmıştır (Sanal 9, 2021).

Görsel-33:Marina Abramovic, Sesi Özgür Bırakmak, 1975, Performans Sanatı, (Sanal, 2021).

Durağan Enerji adlı, 1980 tarihli performansında Abramovic'in bir süre beraber olduğu erkek arkadaşı Ulay ile olan bu performansta gerili yayı ve zehirli oku birlikte tutuyorlar. Göğüslerinde ise kalp atışlarını kaydeden küçük mikrofonlar var (Sanal 10, 2021).

Görsel-34:Marina Abramovic ve Ulay ,Durağan Enerji , 1980, Performans Sanatı , (Sanal, 2021).

Aşıklar Çin Seddinde Yürüyüş, 1988/2010 tarihli performansında sanatçı Ulay Gobi Çölü tarafından, Abramovic ise Çin Denizi tarafından Çin seddini yürümeye başlarlar, ta-m ortada buluşup evlenmeyi planlayan çift bu performanstan

sonra ayrılırlar. 90 gün süren 2000 den fazla km'lik yolculuğun Çin Hükümetinden iznini almak tam 8 yıl sürmüştür (Sanal 10,2021).

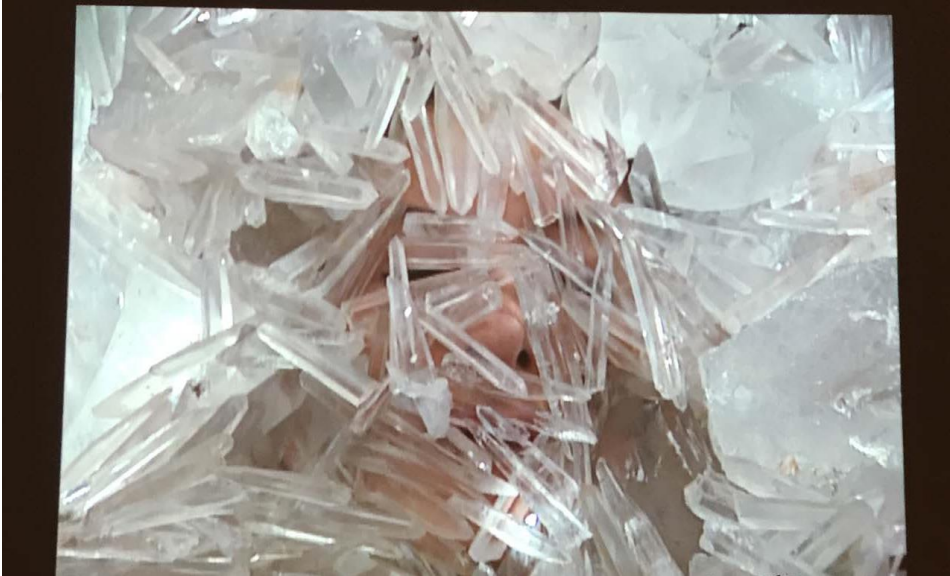
Görsel-35:Marina Abramovic ve Ulay, Aşıklar Çin Seddi Yürüyüşü,1988 , Performans Sanatı (Sanal, 2021).

Görsel-36:Marina Abramovic ve Ulay, AAA-AAA, 1978, Performans Sanatı, (Sanal ,2021).

Görsel-37:Marina Abramovic ve Ulay, AAA-AAA, 1978, Performans Sanatı, (Sanal, 2021).

Görsel-38:Marina Abramovic Performans Sanatı, Uykusuzluk 1997, (Sanal, 2021).

Görsel-39:Marina Abramovic ,Performans Sanatı,Mutfak V, Sütü Taşımak,2009, (Sanal, 2021).

Görsel-40:Marina Abramovic,Performans Sanatı,Altın Kaplı Portre, ,2009,(Sanal, 2021).

Bize Güven, 2003 tarihli Atlı Köşk'te yer alan çalışma 'İnsanların Kullanımı İçin Ayaklı Yapılar, adlı 2015 tarihli performansta, platformun üzerine çıkıp kafanız kalbiniz ve alt bedeninizle kristallere doğru yüklenmeniz ve bu halde sessizce kalmanız ' yazıyor girişte verilen kitapçıkta. Kristaller soğuk ve keskin duruşlarıyla . Tedirgin edici bir deneyim yaşatmıştır (Sanal11,2020).

Görsel-41:Yavuz Ali-Aylin,Performans Sanatı, ,2020,(Sanal, 2021).

Türkiyede performanslarıyla dikkat çeken bir diğer sanatçı Arda Cabaoğlu'nun işitme duyularını yeniden uyandırmayı amaçladığı Patlama, Üfleme, Nabız adlı performansları kayda değer işlerdendir (Sanal11,2020).

Görsel-42:Arda Cabaoğlu, Performans Sanatı, Zorla Mizofoni, 2020,(Sanal, 2021).

İlyas Odman, Yolluk performansı ise Mezopotamya kültürünün dua ritüellerinden esinlenen yol hikayesi çalışmasında bu alanda yapılmış dikkat çeken eserlerdendir (Sanal11,2020).

Görsel-43: İlyas Odman, Performans Sanatı , 2020,(Sanal, 2021).

Nezaket Ekici'nin, Devam Eden Çalışma, Kişisel Harita adlı eseriyle 60 ülkede performanslar sergileyen sanatçı ip çivi ve çekiç kullandığı çalışmasında zaman ve mekan sürekliliği ile birlikte performansına izleyicide dahil etmiştir. (Sanal 12,2020).

Görsel-44: Nezaket Ekici, Performans Sanatı , Devam Eden Çalışma, Kişisel Harita, 2020, (Sanal, 2021).

Son bölüm olan -3 ise Abramovic Metodu ile ziyaretçiyi performans sanatını içine alan bir uygulama yer alıyor. Kata girince karşıda eşyaların bırakıldığı bir alan var. Görevliler yardımcı oluyor zaten, zaman kavramını ortadan kaldıran saat, telefon gibi nesnelere ve çantaları dolaplara kilitleyip anahtarları aldık, içeri girmeden ses

yalıtımı sağlayan kulaklıklar verildi taktık. İçeri girdiğimizde, geniş bir alan ve siyah kıyafetli görevlilerle karşılaştık. Ziyaretçileri sessizce ve nazikçe yönlendiriyorlardı. Bizde tüm performansları denedik. Bu alan için önceden bir bilgi edinmek istemeyenler olabilir, kendiniz deneyimlemek isteyebilirsiniz. Bu yüzden bu alanla ilgili deneyimlerimizi içeren yazıyı son kısma bıraktım dileyenler okuyabilir (Sanal13,2020).

Yaklaşık olarak üç buçuk saat süren sergimizden biz keyif aldık ve beğendik. Farklı duygulara hitap eden ve uyaran performanslar, bu alanı tanımak isteyenler için keyifli bir deneyim olacaktır (Sanal14,2020).

Bu alan gittiğinizde kendinizin deneyimleyeceği Abramovic Metodu ile hazırlanan performansları içeriyor. Sergiyi gezecekseniz bu alanı okumak istemeyebilirsiniz. Gezme imkanı olmayanlar için, okumalarını öneririm. (Sanal11,2020).

Girişte geniş bir alan ile karşılaştık. Hemen etrafı incelemeye başladım. İçerisi oldukça sessiz ve herkes çok yavaş hareket ediyor. İlk olarak bir görevli gülümseyerek yaklaştı ve elimden tutarak duvarda olan sarı kırmızı ve mavi renkteki kartonların karşısında bulunan sandalyeye oturttu beni. Renklere bakarak içimde oluşan duyguları dinledim. Yavuz Alim’ide başka bir görevli karşılıklı duran iki sandalyede diğer ziyaretçi ile göz teması kurulan alana oturmasına yardımcı oldu. Onlarda birbirlerine bakarak konuşmadan göz teması kuruyorlar, burada empati kurularak karşılıklı bir ilişki oluşturuluyor diye düşünüyorum. İkinci olarak sedyelerin olduğu bir bölümde üzerine beyaz çarşaf örtülerek uzandım. O an ilk aklıma gelen ölüm oldu. Farklı düşünelerde olmuştur kuşkusuz. Daha sonra zamanı yavaşlatırcasına çok çok yavaş yürünen bir alana götürdü beni görevli birlikte yürümeye başladık daha sonra o beni bırakarak gitti. Ben yavaşça yürümeye devam ettim. Hayatın içerisindeki anları ve zamanı sorguladım şahsen. Başka bir deneyim ise mercimek ve pirinçlerin karışık olarak konduğu bir masada ayıkla ve say yazıyordu. Sandalyeye oturduk ve ayıklayıp saydık. Hepsini değil elbette ama bir süre yaptık bu işlemi. Ortada ahşap bir yükseltinin üzerine çıkan Yavuz Alim ise görevlinin göz teması ile gözlerini kapatarak bu alanda bekledi bir süre, kendi iç sesini dinledi. Deneyimler anlamlı ve etkileyici idi. Alandan çıkınca eşyalarımızı alıp

çıkışa yöneldik. Müze mağazasında sergi ile ilgili çok bir şey yok. Birkaç tane İngilizce kitap var sergi hakkında, bir tanesinin çevirisi yapılmış. Merakla beklemedeyiz. (Sanal16,2020).

BÖLÜM III

MARİNA ABRAMOVİC'İN TÜRK PERFORMANS SANATI

VE SANATÇILARINA ETKİLERİ

3.1.Arda Cabaoğlu

Sanatçı, Akademisyen, Müzik Eğitimi olan Arda Cabaoğlu, D. M. A., New York'ta yaşayan bir müzisyen, müzik bilgini, eğitimci ve performans sanatçısıdır.

Sanatçı önce Mimar Sinan Üniversitesinde Devlet Konservatuarında lisans eğitimini ardından ise, İstanbul Teknik Üniversitesinde yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Amerika'da eğitim alırken, Dünyanın sayılı trompetçilerinden Hakan Hardenberger'in davetiyle solistlik diplomasını almak için İsveç'e gitmiştir. Kendisine çalışma izni belgesi verilmesi ve Hardenberger'in yönlendirmesiyle çeşitli orkestralarda çalarak, kendi tınısını oluşturmuştur. Amerika'ya Rochester Üniversitesi Eastmen Müzik Okulu'na geri gelmiş, burada bir başka ünlü trompetçi James Thompson'un sınıfında doktora çalışmalarını tamamlayıp bu ünvanı da elde etmiştir (Sanal 17,2021)

Görsel-45: Arda Cabaoglu, Performans Sanatı , Zorla Mizafoni, 2020, (Sanal, 2021).

Kısa bir süre önce Eastman müzik Okulu'nda trompet performansı, Repertuar ve Edebiyat alanında doktora eğitimini tamamladı. Dr. Cabaoglu'nun ilk trompet ve müzik öğretmenleri arasında James Thompson (ABD), Håkan Hardenberger, Bo Nilsson ve Olle Sjöberg (İsveç) ve Erden Bilgen (İstanbul) yer aldı.(Sanal 17, 2021)

Borusan müzik Bursu üyesi olarak, Eastman'daki doktora çalışmaları sırasında Cabaoglu, İsveç'teki Malmö müzik Akademisi'nde eğitim görme fırsatı buldu. İsveç'teki bu üç yıllık çalışma izni süresi, Cabaoglu'nun yorumlayıcı vurgusunu daha da derinleştirdi ve trompet performansını kişinin sesinin kullanımı ile ilgili metodolojilerini geliştirdi. Eastman'dan önce MSÜ(Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) İstanbul Devlet Konservatuvarı ve İTÜ—Miami müzik ileri araştırmalar Merkezi'nde okudu.(Sanal 18, 2021)

2000 eğitimini tamamlanincaya kadar bu yana, Dr. Cabaoglu Borusan İstanbul Filarmoni Orkestrası, İzmir Devlet Senfoni, Orkestra Akademik Başkent, Antalya Devlet Senfoni, İstanbul Devlet Konservatuvarı Orkestrası, Malmö Musikhögskolan Oda Orkestrası ve Eastman Oda Orkestrası ile solist olarak ortaya çıkmıştır. Rochester, NY'DEKİ son topluluklar arasında Eastman Ossia, Musica Nova, Eastman trompet Topluluğu, Eastman rüzgar Topluluğu, Brass Guild ve Eastman Philharmonia yer aldı. Şu anda New York bölgesinde trompet solisti, tercüman, doğaçlamacı, klinisyen ve oda müzisyeni olarak aktif olan Cabaoglu,

Avusturya'nın Stift Melk kentinde bulunan European Brass Ensemble üyesidir. Ensemble bir oyuncu olarak da Talea Ensemble ile çaldı, Ensemble Échappé, MODbrass, New York Orkestrası Toplum Oratoryo, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, İstanbul Devlet Senfoni, Malmö Senfoni Orkestrası, St. Ignatius Loyola John İlahi, Orkestra katedrali'nde takımlar. (Sanal 19, 2021)

Cabaoglu gibi (2. Ödül, 2000), 2008, (Türk Ulusal Kazanan, 2005) Trompet (1. Ödül, 2005) Başkent Üniversitesi, Lions Avrupa Müzik Ödülü Ulusal Trompet Yarışması ve Türk Kültür Bakanlığı, Ulusal Trompet Yarışması birincilik ödülü ile ödüllendirildi hayır (2. ödül) Grand Valley State Üniversitesi Uluslararası Trompet Seminer, Trompet Solo Yarışması gibi uluslararası Yarışmalarda ödülleri kazandı. (Sanal 19, 2021)

Şubat 2020'de Arda Cabaoğlu'nun Forced Misophonia: BLAST, BLOW, PULSE adlı eşsiz uzun süreli performans sanatı projesi, Marina Abramović'in Marina Abramović Enstitüsü'nün (MAI) küratörlüğünde yaptığı Sanat gösterisi sırasında Sakıp Sabancı Müzesi'nde (SSM) gerçekleştirildi. Marina Abramović'in sergisinin bir parçası olarak Cabaoğlu, özel olarak tasarlanmış bir proje alanında, ssm'de günde 8 saat 4.5 hafta boyunca eşsiz çalışmalarını gerçekleştirdiği sanat eserini sunacak. (Sanal 20, 2021)

Cabaoğlu, 2017 yılında Lions Avrupa Müzik Ödülü trompet Yarışması'nda jüri üyesi olarak görev yaptı. Manhattan, New York'ta Upper East Side Music Studio adlı kendi müzik okuluna sahip. Ayrıca New York Türk Amerikan Sanat Derneği (TAASNY) ile New Manhattan Sinfonietta adlı bir sinfonietta Orkestrası da dahil olmak üzere müzikal gelecek projelerinde çalışıyor. (Sanal 20,2021)

Trompet pedagoji için bir şevk ile, Cabaoglu katıldığı ve ustalık ve böyle Maurice André, Thomas Stevens, Tristram Williams, Crispian Steele-Perkins, Raymond Mase, Fred Mills, Muvaffak “Maffy” Sanatçı, Paul Dorsam, Vincent DiMartino, Marcus Stockhausen, Gabriele Cassone, İbrahim Maalouf, Reinhold Friedrich, Stephen Burns, Mark Gould, Edward Carroll, ve Wynton Marsalis gibi ana öğretmenleri dışında önemli müzisyenlerle dersleri geniş bir liste katıldı. Ayrıca Almanya'nın Rheinfelden kentinde Dr. Edward Tarr, İsveç'te Leif Bengtsson ve

Pierre Thorvald ve Eastman'da Brian Shaw ile Barok trompet dersleri aldı. Cabaoğlu, 3 yıl boyunca Eastman müzik Okulu'nda ortaöğretim trompet derslerinde öğretim görevlisi olarak görev yaptı ve bunun için pirinç öğretim yüksek lisans öğretim Ödülü'ne aday gösterildi. (Sanal 5,2021)

Görsel-46: Zorla Mizofoni: Patlama, Üfleme, Nabız 2020, Performans Sanatı , Arda Cabaoğlu, (Sanal,2021).

Görsel-47: Zorla Mizofoni: Patlama, Üfleme, Nabız 2020, Performans Sanatı , Arda Cabaoğlu,(Sanal ,2021).

Görsel-48: Zorla Mizofoni: Patlama, Üfleme, Nabız 2020, Performans Sanatı , Arda Cabaoğlu, (Sanal, 2021).

Sanatçı Arda Cabaoğlu hem modern hemde tarihi farklı kültürlerden gelen trompetler kullanarak izleyicinin işitme duyularını yeniden uyandırmayı amaçlayan Arda Cabaoğlu farklı hisler ve duygular oluşturmayı hedeflemiştir. 'Zorla Mizofoni : Patlama,Üfleme, Nabız'performansıylA Akış/ Flux sergisinde bu planlarını gerçekleştirmiştir.Sanatçı günde 8 saat süreyle emprovize bir müzik dili sunmuştur.Sanatçı dünyada sese karşı hassas olmayan ortam ve toplumlarda yaşamış olduğunu ve mesleğinin insanlar tarafından kavranıp algılanabilmesi ve bu hassasiyeti görebilmeleri projesinin çıkışına sebep olmuştur.Sese ve tınıya hassasiyet projelerinin başlıca temel temasını oluşturmaktadır.Sanatçı bunlarla birlikte beş duyumuzu ve sezgilerimizi tamamen etkileşime geçiren bir alan yaratmaktır asıl amacı.

Sanatçı en çok sesi çıkararak enstrümanın bir sanatçısı olarak, üflemeli enstrümanlardan trompeti çevresindeki herşeyi baskın kılıp domine ederek veya çok sakın ve sessiz şekilde iletişim kurarak bu dengeli ve uyumlu kontrastı tüm çevresine ve diğer insanlara göstermeyi hedeflemiştir. Sanatçının asıl amaçları arasında hep dünyayı daha yaşanılabilir ve güzel bir yer yapmak yer almaktadır. Sanatçının hayatında yokluğunu hissettiği şeyler birer projelere dönüşmektedir. Bu projesinde o şekilde oluşmuştur.

Sanatçının yaptığı bu projede dünyada ilk defa yapılmıştır.Sanatçının müzik dili ve akışı tamamen doğaçlama şekilde sürmektedir ve bunun sayesinde izleyiciler geldikleri zaman hep farklı deneyim yaşamışlardır.

Sanatçı ilk 3-4 gün izleyicilerle ilişki kurup onlar için çalmıştır daha sonra ise tamamen doğaçlama şekilde kendisi için çalmıştır. Sanatçı için müzik ritimleri ve dinamikleri hep değişmiştir.

Sanatçı 4,5 hafta boyunca, günde 8 saat aynı odada uzun süreli performanslarını gerçekleştirmiştir.Sanatçının bu projede yer almasının en büyük etkenlerinden bazıları ABD ve Avrupa'nın en zor ve alanlarında en iyi ve tecrübeli müzik okullarında okumuş olması, binlerce konserlerde ve projelerde yer almış olmasıdır.

Sanatçıya göre performans sanatı sonuca değil sürece odaklıdır.Sanatçı bu performanslara katıldıktan sonra hayatlarda ilgili bir çok şey edinmiş bilgiler öğrenmiştir.Sanatçı 'Cleaning the House 'atölyesinde olağanüstü bir deneyim yaşamıştır.Daha önce tanışmadığı insan ve sanatçılarla hiç konuşmadan birlikte yaşamışlardır yemek dahi yemeden Abramovic tekniğini eğzersizlerle deneyimlemişlerdir.Bir çok duyularını ve sezgilerini daha iyi ve profesyonel kullanmayı öğrenmişleridir.

3.2.Nezaket Ekici

Görsel-49:Devam Eden Kişisel Çalışma- Kişisel Harita, 2020, Performans Sanatı , Nezahat Ekici, (Sanal, 2021).

Sanatçı Marina Abramovic'den performans adına çok fazla şey öğrendiğini söylemiştir. Sanatçı için Performans, hem fikirsel hem de hissel bir ortamdır bu şekilde ifade etmiştir. Sanatçı'nın her yaptığı işte konsept ve fikir vardır yoksa performans üretmez. Sanatçı performanslarında gördüğü herşeyi izleyici yada bireylerinde aynısını görmesini beklemez. Sanatçıya göre bir sanat eserinde yada performansta herkes o işten farklı haz alır. Sanatçı 'Tabiri caizse, performansların güzelliği bakanın gözündedir.' demiştir burada herşeyi ifade etmiştir. Sanatçı'nın işlerinin bir parçası bedeninin ve tüm vücudunun sınırlarını zorlamaktır. Acı merkezi etki değildir. Sanatçı'nın işlerinin içinde efor, mizah ve ironi de yer almaktadır. (Sanal 6, 2021)

Görsel-50: Devam Eden Kişisel Çalışma- Kişisel Harita, 2020, Performans Sanatı , Nezahat Ekici, (Sanal,2021).

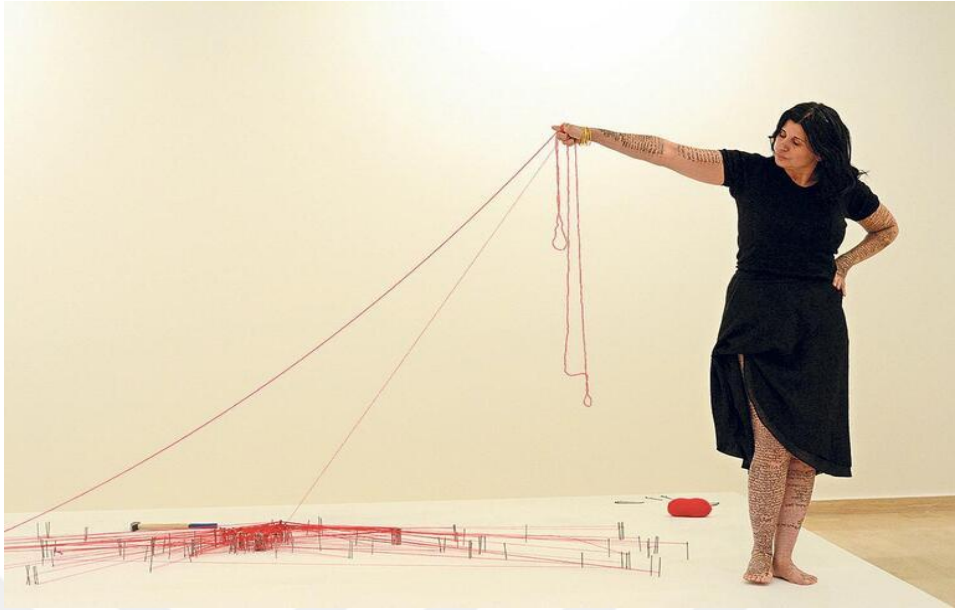
Nezaket Ekici (1970), 1973 yılından bu yana Almanya'da yaşamaktadır. 15 yaşından itibaren altı yıl boyunca resim eğitimi alan Ekici, Münih'te Ludwing-Maximilians Universitat'de sanat pedagojisi ve tarihi yüksek lisansı yapmış, sonrasında Münih'te Akademie der Bildender Künste'te heykel eğitimi almıştır. Sanatçı, 2001 yılında Hochschule für Bildende Künste Braunschweig'te Marina Abramoviç'ten dört yıl boyunca Performans Sanatı üzerine eğitim almıştır. Resim ve ardından aldığı heykel eğitiminin zamanla kendisine yetmediğini söyleyen sanatçı bu sürecini şöyle anlatmaktadır: *“Resim ve heykele dair malzemeler, sanatsal ifade dili olarak bana yetmediği yerde „daha fazla ne yapabilirim, kendimi daha rahat ve*

özgür nasıl ifade edebilirim" diye düşündüğüm noktada, Marina Abramoviç'i tanıdım. Yaptıklarını takip ettim ve öğrencisi olabilmek için hiç usanmadan, yedi yıl boyunca üniversitede eğitmen olacak diye bekledim." (Ekici, 2021)

Nezaket Ekici 1970 senesinde Kırşehir'de doğmuştur, sanatçı üç yaşındayken ailesiyle Almanya'ya göç etmişlerdir. Münih Güzel Sanatlar Akademisi'nde heykeltıraşlık bölümünde eğitimi almıştır ve daha sonra Münih'teki Ludwig Maximilian Üniversitesi'nde sanat pedagojisi branşında yüksek lisans yapmıştır. Marina Abramovic'in öğrencisidir ve Braunschweig Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'ndaki eğitim hayatını performans sanatı branşlarında dalında yüksek lisans kariyeri yaparak tamamladı. Nezaket Ekici, 160'den fazla ayrı performansını, yerleştirme ve eserlerini dört kıtadaki 40'tan fazla ülkede, 140'den fazla kentte, çeşitli müzeler, galeriler ve farklı bienallerde sunmuştur. İşlerindeki konularında toplumsal cinsiyet, din, Türk-Alman kimliği, sanat tarihi ve mimari gibi çeşitli konulara odaklanmış sanatçı Berlin ve Stuttgart'ta yaşamaktadır. Nezaket Ekici Aralık 2013-Ekim 2014 tarihleri arasında Tarabya Kültür Akademisi'nin konuk sanatçısı olarak İstanbul'da bulundu. Nezaket Ekici'nin çalışmaları ve performansları, toplumsal cinsiyet, din, Türk-Alman kimliği, sanat tarihi ve mimarlık gibi konulara odaklanıyor (Sanal 22, 2021).

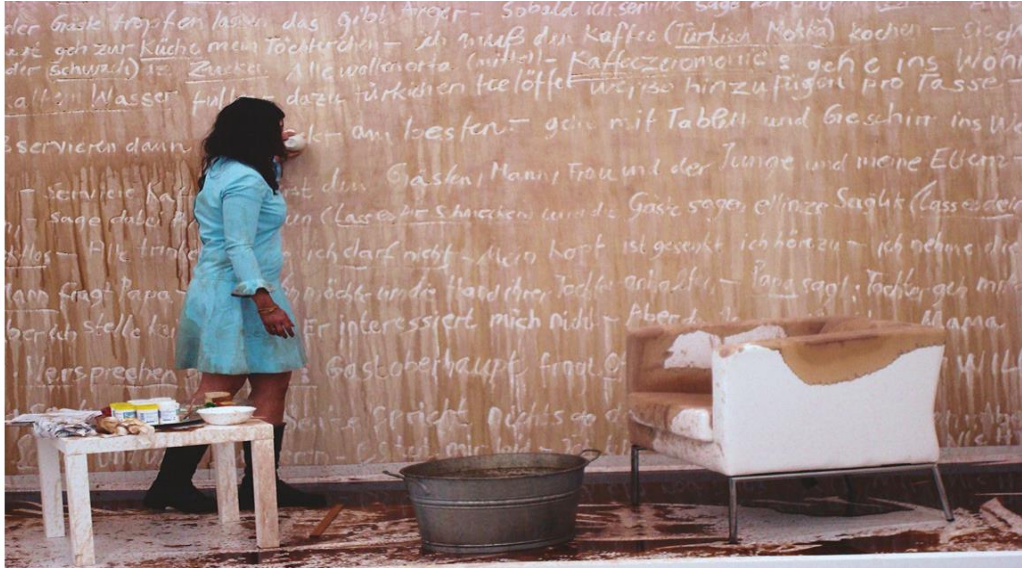
Görsel-51:Devam Eden Kişisel Çalışma- Kişisel Harita, 2020, Performans Sanatı , Nezahat Ekici

Görsel-52:Devam Eden Çalışma- Kişisel Harita, 2020, Performans Sanatı , Nezahat Ekici,(Sanal,2021).

Sanatçı Performans sanatı'nın hem mental hem de fiziksel olarak dolu dolu yoğun şekilde oluşum gerektiren bir disiplin (Sanal11,2020).

Görsel-53:Devam Eden Çalışma- Kişisel Harita, 2020, Performans Sanatı , Nezahat Ekici, (Sanal ,2021).

Görsel-54:Devam Eden Çalışma- Kişisel Harita, 2020, Performans Sanatı, Nezahat Ekici, (Sanal , 2021).

Görsel-55:Devam Eden Çalışma-Kişisel Harita 2020, Performans Sanatı , Nezahat Ekici, (Sanal, 2021).

Görsel-56:Devam Eden Çalışma, Kişisel Harita 2020, Performans Sanatı , Nezahat Ekici,(Sanal, 2021).

Görsel-57:2020, Performans Sanatı , Nezahat Ekici,(Sanal,2021).

Görsel-58: 2020, Performans Sanatı , Nezahat Ekici,(Sanal, 2021).

Görsel-59: 2020, Performans Sanatı , Nezahat Ekici,(Sanal,2021).

Sanatçı Nezahat Ekici sergiye MAI tarafından davet edilmiştir. Sanatçı Marina Abramovic' in öğrencisi olarak sergide bulunup yer aldığı için hep onur duymuştur. Sanatçı 10 günde toplam 80 saatlik deneyim yaşamak ve izleyicilere yaşatmak çok özel olduğunu vurgulamıştır. Sanatçının performansı farklı 2 katmandan oluşturulmuştur. Sanatçı bugüne dek yaptığı iş ve performanslarının retrospektifini, devamlı anlatıp konuşarak sözlü olarak gelen sanatçılara sunmuştur. Sanatçı bir yandan da eserlerini ve performanslarını çiviler ve iplerle üzerinde yer aldığı platforma işleyip yerleştirerek kişisel haritasını oluşturmaktadır.

Sanatçının izleyicilerle ve bireylerle arası ve kurdukları bağlar oldukça iyi ve samimi olmuştur. Sanatçıya göre insanların % 90 ı çok meraklı ve rahatça fikirlerini ifade edebilmektedirler. Sanatçının en aktif katılımcıları Sakıp Sabancı Müzesinde karşısına çıkan bireylerdir oldukça dikkatini çekmiştir

Sanatçı her performansında kendisini açık bir dergi, kitap gibi sergileyebilmektedir. Bunun sayesinde de bireylerim sanatçının nasıl, neden ve hangi konular ve içerikler üzerine çalıştığını anlamalarını kolaylaştırmıştır.

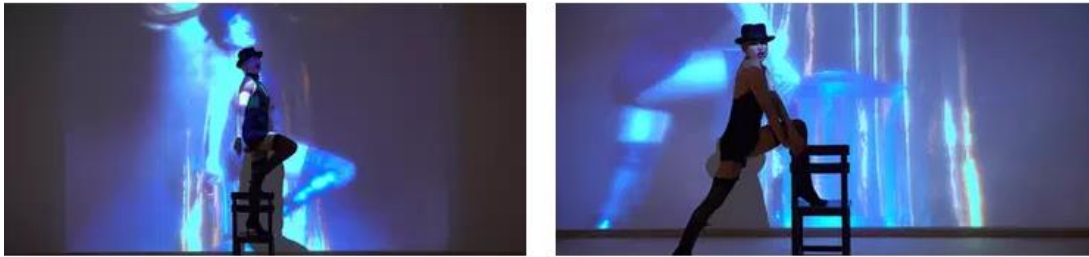
Sanatçının her performansı her zaman hem fiziksel hemde ruhsal olarak zorlama içerikli olmuştur. Sanatçı Marina Abramovic' ten oldukça fazla şey ve bilgi öğrenmiştir bunları insanlara yansıtmaktadır.

Performans sanatçı için hem düşünsel ve zihinsel hemde duygusal bir alan ortam oluşturmuştur.Sanatçının her işinde bir konsept ve bir düşünceden yola çıkılarak ilerlenmektedir.Sanatçıya göre '*Performanslarının güzelliği ve etkileyiciliği bakan kişilerin gözlerindedir*' (Ekici,2020)

Sanatçının vücudunun sınırlarını sonuna kadar zorlamak işlerinin de bir parçası ama acı merkez noktasında değildir ve hiç olmayacaktır.

Sanatçının performanslarında efor yer aldığı gibi mizah ve ironide içermektedir.

3.3.Şebnem Dönmez.

Görsel 63- : İsimsiz Bir Derenin Tarihi (Pinna Nobilis), 2020,Performans Sanatı, Şebnem Dönmez, Sanal“,2021).

Sanatçı için çalışmalarının isimleri oldukça önemlidir. Sanatçı için işten çok o işe seçtiği isim anlam ifade edip vurgulama yapmaktadır.

Görsel 64- : İsimsiz Bir Derenin Tarihi (Pinna Nobilis), 2020,Performans Sanatı, Şebnem Dönmez, (Sanal,2021).

Görsel 65- : İsimsiz Bir Derenin Tarihi (Pinna Nobilis), 2020,Performans Sanatı, Şebnem Dönmez, (Sanal,2021).

"İlk olarak 2012'de 'Artist is Present'i izlemiştım. Marina'nın bu dünyaya vermek istediği şey aslında entelektüel değil, sezgisel olarak çok dokundu bana. Anladım, sezdim, bildim onun vermek istediğini. Ve kabul edildim." (Dönmez,2020).

"Benim yıllar önce başarısızlık olarak yaşadığım şey, her ne kadar zamanın önünde olsa da, beklemesi gerekiyormuş. Aradan 24 sene sonra benim hayranı olduğum Marina Abramoviç'in ekibi beni gördü. Ve zaten benim hayattaki en önemli dertlerimden biri görülememek. Tam olarak. 24 yıl sonra benim o başarısızlık olarak gördüğüm şeyi Marina Abramoviç görüyor ve bir örümcek ağı gibi, bugüne bir ağ atılıyor. Sadece bedenden ibaret olmak, sadece güzel olmak zorunda olma halini alıp onlara bir proje olarak sundum ve beğendiler" (Dönmez,2020).

Kadın vücudunun metalaştırılması, güzellik ve yaşlanmaya ilişkin sosyal normlarla sahneden yüzleşiyor bu performansında Dönmez.

Görsel-66- : İsimsiz Bir Derenin Tarihi (Pinna Nobilis), 2020,Performans Sanatı, Şebnem Dönmez, (Sanal, 2021).

Görsel 67- : İsimsiz Bir Derenin Tarihi (Pinna Nobilis), 2020,Performans Sanatı, Şebnem Dönmez, (Sanal,2021).

Görsel 68- : İsimsiz Bir Derenin Tarihi (Pinna Nobilis), 2020,Performans Sanatı, Şebnem Dönmez, (Sanal, 2021).

Sanatçının performansları 18-23 şubat arasında gerçekleştirilmiştir. Sanatçı 8 sene öncesinde Marina Abramovic' in 'Artist is Present' i izlemiştir ve o performanstan derinden etkilenmiştir.Sanatçıyı etkileyen ve büyüleyen özgürlük ve rahatlık arayışında olan samimiyet duygusu ,cesaret ve güç olmuştur. Sanatçı kendisini bu duygu ve hislere yakın hissetmektedir.Sanatçı bir performans sanatçısı değildir hatta sergiye şansının yer almadığını düşünerek başvuruda bulunmuştur (Sanal 17,2020).

Sanatçı 1996 senesinde ' Cumartesi Gecesi Ateşi' isimli bir tv programında sinemada şarkılar söyleyip, ikon olarak adlandırılan ünlü kadınları canlandırmaya çalışmıştır. Bu performansların videolarında belki seçilirim umuduyla yarışmaya göndermiştir

MAI yetkilileri sanatçıdan oldukça fazla etkilenmiştir karşılıklı diyalog ve görüşmeler sonucunda ise 'Bayan Kontür'ü gerçekleştirip projeye dönüştürmüştür

Projeksiyon sayesinde duvara yanstılmış eski performanslarından Marilyn Monroe, Rita Hayworth ve Liza Minelli'yi yeniden hayat vererek canlandırmasını yapmıştır.

Geçmiş performansları gerçekleştirdiğinde sanatçı 1996 senesinde 22 yaşında bir genç kızdır bugün ise 46 yaşında bir kadındır.

3.4.Dilek Champs

Sanatçı Dilek Champs sakarya'daki atölye çalışmalarında toplanıp 'Abramovic metodu' egzersizleri yaptıklarını söylemiştir. Sanatçı 5 gün hiçbir şey yemeden içmeden durabileceğini burada öğrenmiş. Sanatçı Su içip, bal yedik, çeşitli bitki çayları içip daha sonra hep birlikte sessizliğe geçildiğini söylemiştir.8 saat süresince pirinç ve mercimek saydıklarını söylemiştir. Sanatçı bu sürecin bir keşif, öğrenme süreci olduğunu söylemiştir.

Sanatçıya göre ve herkese göre Kırmızı halının protokoldeki konumu tansiyon oluşturan bir durumdur.Sanatçıya göre tüm güçlerin üstünde yürüyüp hareket ettiği veya sanatçıların da aynı anlamda güç gösterisi yapılan bir alandır. Sanatçı bu algı

ve oluşturulan bu sistemi provoke etmek istediği için böyle bir çalışma seçmiştir .Sanatçı Kadın cinayetlerine de vurgu yapıyorum demiştir ;’ halının altında kadını ve kanı da hissediyorum’diyerek bu konuda ne kadar hasas olduğunu dile getirmiştir. (Ayşegül Özbek, Anket ,2020)

Görsel-69: kırmızı halı, 2020,Geçici Yapı, Yerleştirme, Performans Sanatı,Dilek Champ (Sanal, 2021).

Sanatçı performanslarını gerçekleştirirken 8 saat mola vermiyorum, tuvalete dahi gitmiyorum, su bile içmiyorum demiştir. Sanatçı konsantrasyonu hiç bölmediğini söylemiştir. Sanatçı performanslarını bölsem de kendi içimde bölüyorum demiştir. Performansları sırasında uyuduğunda olmuştur ama o andada bir Dilek vardır, Dilek o kısımda ne isterse yapıyor demiştir.Sanatçı halının altında gece kıyafetiyle yattığını ve çok üşüdüğünü dondum diyerek dile getirmiştir. ‘Sanatçı işin içinde algısında olduğunu söylemiştir. Acımak değil ama çerçevenin dışındaki hakikatin işlenmesi çok önemli demiştir. İzlemeye gelen ziyaretçilerden teşekkür edenler, “Çok güzelsin” diyenler de oldu. Üzerimden scooter’la geçen birey de oldu, elime dokumaya çalışan , saçlarımı okşayan da... Sinirlendiğim, Ağladığım, bağırdığım zamanlar oldu. Gözyaşlarımı silen bireyler oldu demiştir. Sanatçı his ve duygu akımının ülkemizde çok olduğunu söylemiştir’ (Champ,2020)

Sanatçı sakaryada ki atölye çalışmasında ‘Abramovic metodu ‘ egzersizlerini yapmışlardır. Sanatçı 5 gün hiç bir şey yemeden içmeden durabileceğini öğrenmiştir.

Su içip, bal yedikten sonra çaylar içip sessizliğe ve ruhlarını dinlendirmeye geçilmiştir. 8 saat boyunca bakliyalardan olan pirinç ve mercimek saymışlardır.

Bu sanatçı için farklı bir deneyim ve keşif süreci olmuştur. Sanatçıya göre kırmızı halının protokoldeki yeri oldukça önem içermektedir. Kırmızı halı tüm güçlü kişilerin üzerine basıp yürüdüğü ve sanatçı ve ünlü kişilikteki bireylerinde kendisini gösterip güç gösterisi yaptığı bir yerdir. Sanatçıda bu algı sistemini çökertip provoke etmek istemektedir. Sanatçının asıl amacı kadın cinayetlerine tepki çekmek istemesidir. Bu şekilde halının altına girip kadın cinayetlerine olan tepkisini göstermektedir. Halının altında kadınları ve kanları da hissettiğini göstermektedir.

Sanatçı performanslar sırasında hiç ara vermeden 8 saat boyunca devam etmektedir.

Sanatçı tuvalete dahi gitmeden su içmeden performanslarına devam etmiştir. Sanatçı mola verdiğiğinde konsantrasyonunun bölündüğünü düşünmektedir. Ara verdiğiğinde bile performans sırasında vermiştir. Sanatçı halının altında gece kıyafetleriyle uyuyup çok üşümüştür. Ama asıl algının bu acıları hisleri anlamak ve hissetmek olduğunu dile getirmiştir.

Sanatçıya ziyaretçi ve seyircilerden teşekkür edenler olduğu gibi ‘çok güzelsin ‘ diyenler ve üzerinden elektrikli scooter’ la ezip geçenler, saçlarını sevip okşayanlar ve performans sırasında çok kez ağlayıp bağırdığı zamanlarda yer almıştır.

3.5.İlyas Odman

Sanatçı İlyas Odman ‘Yolluk’ isimli oyunun bir parçasının bu performans olduğunu dile getirmiştir. Bu, eserden çok izleyiciyle birlikte yakılan bir ağıt, hüznü bir öykü anlatımı vardır demiştir. Sanatçı 40’lı yaşlarına girerken yaşantısındaki kaybettiklerinin sonrasında bir sebep bulmamı sağlamış Ezidilik ve Avesta’ya bir güzelleme, sergide de performansda da kullandığım mantra demiştir. Zor anlarında tekrar edip tutunmak için yazdığım bir dua olduğunu dile getirmiştir. Sanatçı bu sergide de 8 saat süresince ve 34 gün tekrar ederek kendime ve konuklara ‘iyi’ gelmesini umuyorum demiştir (Sanal 18,2020).

Görsel-70:Yolluk, 2020, Ses ve Karışık Teknik Yerleştirme, Performans Sanatı,İlyas Odman, ,(Sanal, 2021).

Sanatçı ziyaretçi ve seyircilerin uzun süre onunla birlikte kaldığını söylemiştir. Bu durumun çok özel olduğunu ona destek olmak için yanlarında durduklarını söylemiştir. Örneğin Pazar günü gelen bir misafir sanatçıyı görmek için Salı günü yine gelmiştir, Seyircilerden birisi sanatçıya içinde 100 adet nazarlık olan bir kavanoz getirmiştir bu sanatçının çok hoşuna gitmiştir. Sanatçı performanslarına duygu vehisleriyle bağlıdır. Sanatçı ‘Abramovic’in sanat üretimini farklı bir ritüel, sanatçıyı da bir tür deli olarak adlandırmasına gönülden katılıyorum’ demiştir (Sanal 19,2020).

İlyas Odman İlhamını birçok Mezopotamya kültürünün dua okuma ritüellerinden alan bu “yol hikayesi” boyunca “söyleyen / anlatan” beden, birçok şeye dönüşmeyi kendine ve izleyici / dinleyici / beraber okuyucusuna taahhüt etmiştir. (Sanal11,2020).

Mekanın içinde “yol” alan beden ve ses, bir mecusî’nin, bir şaman’ın, bir vaiz’in, bir popstar’ın , bir politikacı’nın, bir ağıtçı’nın çağrışımlarını üretir ancak kendini tek bir anlama sabitlemeden başka bir çağrışımda kaybolur (Sanal19,2020).

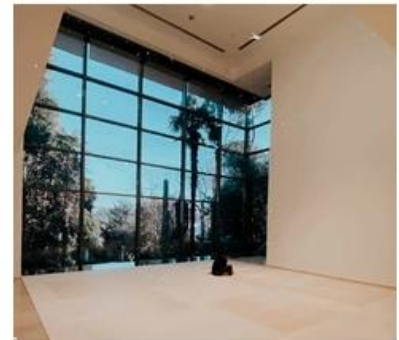
Bir biri içinde anlamsal olarak ilişkilendirilmiş 4’lük dizeler, her seferinde baştan başlanılıp bir dizenin eklenmesi ile kesintisiz bir yürüyüş, anlam, ses, sessizlik, anlamsızlık ve hareketsizlik’ler silsilesi oluşturur. İzleyici / dinleyici, mekanın değişen ışık ve akustikinde kendi tekrarı içinde anlamını yitiren ancak

anlamın ötesinde başka “şey”ler çağırın imajlar ve sesler akışına şahit olur. (Sanal 17,2020).

Görsel-71:Yolluk, 2020, Ses ve Karışık Teknik Yerleştirme, Performans Sanatı, İlyas Odman,,(Sanal, 2021).

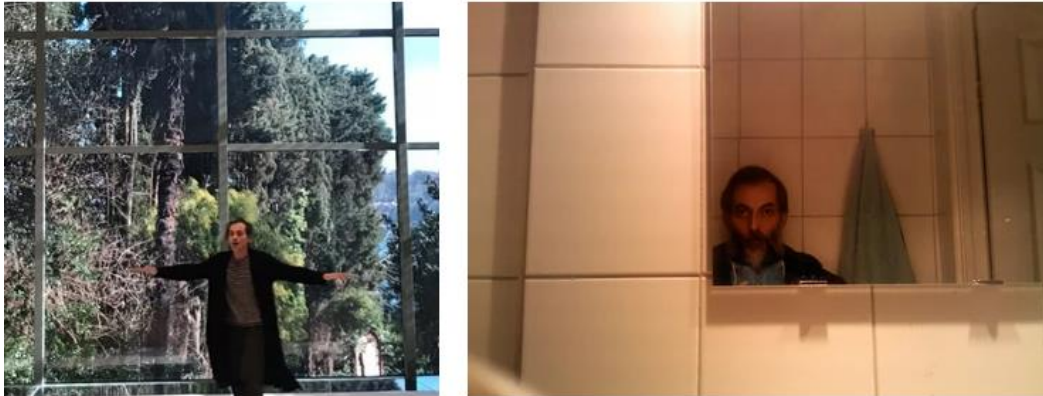
Türkiye sahne sanatları evreninin içinde İlyas Odman uzun zamandan sonra yepyeni projesi Yolluk ile 2019 güzünde sahneye buluştu. Modern (çağdaş) dans ile performans arasında gelip giden sanatçı'nın sanatı savaş açma, hassaslık doğrultularında ilerliyordu. (Sanal 19,2020).

Görsel-72:Yolluk,2020, Ses ve Karışık Teknik Yerleştirme, Performans Sanatı,İlyas Odman,(Sanal, 2021).

Görsel-73:Yolluk,2020, Ses ve Karışık Teknik Yerleştirme, Performans Sanatı, İlyas Odman, (Sanal, 2021).

Görsel-74:Yolluk,2020, Ses ve Karışık Teknik Yerleştirme, Performans Sanatı,İlyas Odman,(Sanal, 2021).

Sanatçının yolluk isimli performansının bir oyunun devamı niteliğindedir. Hem oyun niteliğinde hemde izleyici ile beraber yakılan bir ağıt ve çığlıklar, üzüntülü ve hüzünlü bir hikayede olabilmektedir.Sanatçının 40lı yaşlarında keşfettiği bir ritüel olmuştur. Bu ritüel hayatındaki kaybettiği şeylerin ve kişilerin ardından bir anlam ifade oluşturmasını sağlayan güzellemedir.

Sanatçının zor zamanlarında tekrar edip okuduğu dualar bulunmaktadır onlar sanatçıyı motive edip yeniden hayata bağlamaktadır.

Sanatçı performanslarına hisleriyle yakından bağlıdır. Gelen izleyici ve bireylerle sakinlik metodu ve izleme metodu şeklinde alanlar gerçekleştirip ruh ve bedenlerini dinlendirmişlerdir.

3.6.Merve Vural

Vural (d. 1989, İstanbul) İstanbul'da yaşıyor ve çalışıyor. Sanatçı hala Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir. Resmin yanı sıra video ve enstalasyon kullanarak işler üretiyor. Kadın temsilleri, toplumsal cinsiyet ve kiç kavramları ile ilgili. Yer aldığı sergiler arasında *Ben Hep Evdeyim*, Galeri MUAFA (2018); *Where Plato Thought* Academia Bienali, İtalya (2018); Akbank 36. Günümüz Sanatçıları Sergisi (2018); Mamut Art Project (2018); *All For Heidi*, Akademikiler Sanat Merkezi (2018); *.EXE*, İstanbul Bilgi Üniversitesi (2017); *Teşhir*, Bant mag. Havuz / bina (2017); *Byzantion Fest*, Bant mag. havuz / bina (2017); *Kuytu*, Tophane (2016) ve *Engravist*, Yıldız Teknik Üniversitesi (2016) bulunuyor (Sanal 22,2020).

Görsel-75:Karışık Teknik.Performans Sanatı,Merve Vural,(Sanal,2021).

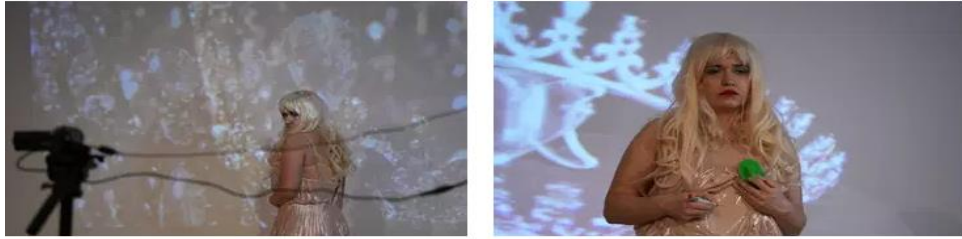
Görsel-76:Karışık Teknik.Performans Sanatı,Merve Vural, (Sanal,2021).

Görsel-77:Karışık Teknik.Performans Sanatı,Merve Vural, (Sanal,2021).

Görsel-78:Karışık Teknik.Performans Sanatı,Merve Vural,(Sanal“,2021).

Görsel-79:Karışık Teknik.Performans Sanatı,Merve Vural,(Sanal,2021).

Görsel-80:Karışık Teknik.Performans Sanatı,Merve Vural, (Sanal,2021).

Performansın temeli sanatçıya göre şu sözlerle ifade edilmiştir :

Performansın temeli sanatçı için, sanatçının üzülp dert edindiği bir konuyu(temayı) kendi bedeni üzerinden şekillendirerek yapılandığı bir icra etme ifade etme biçimidir. Burada izleyiciyle bir bağ kurabilmek çok önemli çünkü performans seyircinin etkisiyle de şekillenen ve icranın hareketini çoğaltan mühim bir unsur (Sanal 23,2020).

3.7Bahar Temiz

1983 İstanbul doğumlu Bahar Temiz, Paris IV-la Sorbonne Üniversitesi'nde felsefe ve Hollanda'daArtez Dans Akademisi'nde dans eğitimi aldı. Center Chorégraphique National de Montpellier'de Ex.e.r.ce koreografi eğitimini takip etti ve Paris VIII Üniversitesi'nden dans alanında yüksek lisans derecesi aldı. 2020'de Fransa'daki çağdaş dans öğretmenliği eğitiminden mezun oldu. Erik Kael, Willi Dorner, Dylan Newcomb, Clément Layes, Superamas ve Ivana Müller ile oyuncu olarak çalıştı. 2018 yılında, Marc Vanrunxt onun için solo “White on White” ı yaptı. Koreografik çalışmaları Avusturya, Belçika, Almanya, Lübnan, İsveç, Hollanda ve Türkiye'de sergilendi. Şu anda Belçika'da Platform 0090 ve Koninklijke Vlaamse Schouwburg tarafından ortaklaşa üretilen 'Ice' adlı yeni bir solo proje üzerinde çalışıyor .

Bahar Temiz

Görsel-81:Kişisel Fotoğraf,Bahar Temiz,(Sanal,2021).

Fransa'da yaşamaya devam eden koreograf, dansçı ve çağdaş dans eğitmeni Bahar Temiz İstanbul'da, Akış / Flux sergisindeki BUZ isimli vücut performansı öncesinde en son 2018 senesinde 22. İstanbul Tiyatro Festivali'nde Marc Vanrunxt'un onun için tasarladığı White on White adlı solo yapıtı sunmuştu(Röportaj: Ayşe Draz & Mehmet Kerem Özel).

(Draz ve Özelin 2020 yılında sanatçılarla yaptığı röportajlardan ulaşılan bilgiler eklenmiştir.)

Görsel-81:Performans Sanatı,Bahar Temiz,(Sanal“,2021).

Görsel-82:Performans Sanatı,Bahar Temiz,(Sanal,2021).

Sanatçuya göre performansın temel işlevi, seyircilerinde etkin katılımıyla, o an orada gerçekleşmesi durumuyla, seyirciyi hayatlarındaki nesnellikten uzaklaştırıp kendi içlerine döndürmeye çalışıyor olmasıdır. Ve hatta bu fikri bir adım daha ileri taşıyıp, bir tür özneler arası bağ kurduğunda söyleyebilmektedir. Orada gerçekleşene tanık olan kişilerin tamamının ötesinde, bir grup yada topluluk oluşuyor. Bu durum, tabii ki performans sanatının kavramsal ve çağdaş şekliyle

kısıtlı da değildir; temelleri Yunan tragedyasına ve belki daha da öncelere uzanmakta olan tarihsel ve törensel bir biçim yada olgudur. O anda o alanda bulunma halini paylaşmaktır. Her şey sıradan ve basit , kendiliğinden ve doğal bir biçimde oluşuyor gibi görünse de, bu doğallık ve buradalık hissi büyük bir hazırlık ve kararlar aşamasından geçmektedir. Ve bu yüzden de, bir sanat pratiğinden ve işi sanat olan bireylerden söz etmekteyiz Yani performans denince, herhangilikten ayrılıp tam olarak da bu diyebilen ve kendisini sorgulayan bir buradalık hali söz konusu olmaktadır (Sanal 28, 2020).

SONUÇ

Bu çalışmada , bir ifade, biçim ve gösterme aracı olarak bedenin, Performans Sanatıyla doğrudan olan ilişkisi ve Performans Sanatı'nın 1990'dan sonrası Çağdaş Türk sanatındaki konumunun değerlendirilmesine ve ünlü Performans sanatçısı olan Marina Abramovic 'in hayatından ve ondan etkilenen Türk Performans sanatçıları tanıtmaya yönelik bir araştırmadır. Bu bağlamda, önce Performans sanatı'nın köklerinin uzandığı batı sanatındaki konumu, gelişim zamanı izlediği dönem boyunca, sanatçılardan performanslar verilerek incelenmiştir. Geçmişini ve kökenlerini, batı sanatında gördüğümüz Performans sanatı, batı'da, geleneksel sanat şartlarına, sosyolojik ve siyasi olaylara karşı oluşup, gelişirken, Türkiye'de Performans sanatı, batı'ya kapı olan sanatçıların orada edindikleri sanatsal kararlar ve görüşler ışığında Akademi'de alternatif, seçenek sanat anlayışının gelişmeye bağlanmasıyla birlikte eğitim amaçlı olarak uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye'de yapılmış Performans çalışmalarının ilk izlenim ve etkilerini 1961 yılında Paris'ten ülkemize gelen Adnan Çoker'in İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde, öğrencileriyle birlikte yaptığı etkinliklerde görmekteyiz. Farklı disiplinlerden ve tarzlardan öğrencilerin bir araya gelmesiyle oluşan etkinlikler, disiplinler arası ilk mesajlarını bizlere vermiştir.

1990'lı yıllardan günümüze kadar küreselleşmeyle birlikte sanat, kültür, kültürlerarası ilişki , diyalog, kimlik, politik ifadeler, cinsiyetçilik gibi konular üzerinden çalışan sanatçılarla, farklı açılımlar sağlamış, üretilen sanat yapıtları üzerinden yeni okumalar sunmuştur. Türkiye'de, Performans sanatı'nın Batı'daki gibi birbirini takip eden akım ve hareketler halinde gelişiminin olmaması, Türk sanatçıların Performans sanatını tanımlamalarında güçlük yaratmaktadır. Tiyatro, dans, plastik sanatlardan gelen her sanatçı performanslarını beden, deneysellik, sınırsızlık, zaman ve mekân ilişkisi gibi niteliklere kendi disiplinleri çerçevesinden bakarak gerçekleştirmiştir. Türkiye'de Tiyatro ve dans eğitimi almış sanatçıların eğitimleri sürecinde bedene dair aldıkları teknik eğitim ile gerçekleştirdikleri performansları daha çok bir gösteri niteliğinde olup, sanatçıların edinilmiş bilgiye dair kodlarla beraber, doğaçlamanın dışına pek çıkmadıkları görülmektedir.

Modern dans ve çağdaş tiyatro anlayışının Performans sanatı'nın ana fikriyle ortak noktalar (doğaçlama, zaman ve mekân aşımı vb.) taşıması, yapılan sunumların

Performans sanatı olarak adlandırılmasına ya da tanımlanmasına neden olmaktadır. Bu anlamda plastik sanatlar eğitimi alan sanatçıların beden, sahne, sese dair hiçbir eğitim almadan sadece kavramsal altyapı ve doğaçlama gibi nitelikler ile yaptıkları performanslar, Performans sanatına daha yakındır.

Performans sanatını, sanatçının veya herhangi birinin/birilerinin dâhil olduğu, beden bir anlatım aracı olarak kullanıldığı, izleyicinin önünde canlı olarak gerçekleştirilen, 1960'li yıllarda yaygınlık kazanmaya başlayan bir sanat biçimi olarak tanımlamak mümkün olabilir. Bu araştırmada Performans sanatına genel bir çerçeveden bakılmış, Performans sanatının tarihsel süreci incelenmiştir. Gerek yerli gerekse yabancı sanatçılardan örneklerin yer aldığı bu çalışmanın temel hedefi teknoloji ve Performans sanatı arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır.

Performans sanatı ortaya çıkışından itibaren savaş, politika, şiddet, siyaset, baskı gibi karşı olunan durumlara eleştiri getiren eylemler olarak dikkat çekmektedir. Bu sebeple radikal bir anlayış olarak kabul görmüş ve sanatçıları da protestocu ya da eylemci olarak nitelendirilmiştir. Klasik anlayışta sanat malzemelerinin dışında protesto amaçlı ifade edilmek istenen fikirleri yansıtabilecek her türlü malzeme bu alanda kullanılmaktadır.

Performans sanatı izleyici ile doğrudan etkileşimin sağlandığı, sanat nesnesinden bağımsız olan bir sanat alanı olarak sanatçılara kendilerini özgürce ifade edebilecekleri, öncelikle bedenleri olmak üzere her türlü araç-gereç ve disiplinden faydalanabilecekleri bir alan sunmuştur. Sanat, insanoğlunun araç gereç yapmaya başladığı dönemden itibaren varlığını sürdürmektedir. Bu iki beceri de insan zekâsının ürünüdür. Bu sebeple sanat ve teknoloji tam olarak aynı çizgide olmasa bile ister istemez birbirine bağlıdır ve sürekli gelişmektedir. Bu ilişki modern sanatta, sanatçının kullanmasına olanak sağlanan yeni teknolojik araç gereçlerle şimdiye kadar gerçekleşenden daha güçlü olarak devam etmektedir.

Performans sanatı izleyicisine doğrudan ulaşan bir sanat pratiği olduğundan ve sanatçılara kendilerini diledikleri gibi ifade edebilecekleri bir alan yarattığından her türlü gereç ve disiplinin kullanılabileceği bilinmektedir. Dolayısıyla teknolojinin tüm olanaklarından Performans sanatçıları faydalanabilmektedir.

Ayrıca teknoloji çağında internet kullanımının yaygınlaşması ile yapılan performans çalışmaları daha fazla izleyiciye ulaşmaktadır. İnternet veya sanal ortamlar aracılığıyla birçok sanatçının üretimde bulunduğu görülmektedir. Sonuç olarak günümüzde Performans Sanatı çağın sağladığı olanaklardan yararlanabilmektedir.

Araştırmanın neticesinde, performans sanatlarının ve bu sanatlarda bedenini ifade aracı olarak kullanılmasının, sorunlara eylemci bir ruhla dikkat çekmeye, sanat ile yaşam arasında bulunan mesafenin azalmasına, seyirci ile izleyici ilişkisini birleştirmeye ve teknolojik gelişmelerin performans sanatına etkilerine yönelik olduğu vurgulanmaktadır.

1970'lerden popüler bir sanat formu; Türkiye'deki sanatseverler tarafından bugün multidisipliner bir biçimde nesnesiz, geçici ve anlık bir toplumsal süreç olarak anlaşılan performans sanatını deneyimlemeyi amaçlayan Flow / The flow sergisi, Sakıp Sabancı Müzesi showroomlarında üç kata yayılıyor.

Serginin birinci katı, Marina Abramović'in yaklaşık 50 yıllık performanslarının video ve fotoğraf materyalleri ile sanatçının öncü kariyerini vurguluyor. Fransız küratör Serge Le Borgne'nin sanatçının kendisi ile birlikte hazırladığı bölümde, performansları arasında Abramović'in Rhythim 0 (Rhythm 0), Rhythim 10 (Rhythm 10) ve Sanatçı var (The Artist is This) gibi ikonik eserleri yer alıyor. zihninin ve bedeninin sınırlarını aşan, sanatçının ilk resimlerinin yanında sunuluyor. Abramovic' in enerji odaklı objelerinden ve yarı değerli taşlardan oluşan parçalarından Giden Ayakkabılar, koleksiyonda yer alan Kız İzzet Ziya ile birlikte Kıyıda Kız ile birlikte sergileniyor. Sakıp Müzesi'nden Sabancı tablosu. Serginin bu retrospektifi, Abramovic'in kariyerinden ilham alarak performans sanatının geçmişine ve bugününe kapsamlı bir bakış sunuyor.

Serginin performans bölümünde Türkiye'den ve yurtdışından olmak üzere 16 sanatçının 15 gün canlı performansları yer alıyor. Sanatçılar Arda Cabaoğlu, Bahar Temiz, Dilek Champs, Evren Kutlay, Halil Atasever, İlyas Odman, Merve Vural, Metehan Kayan ve Umut Sevgül, Murat Adash, Murat Ali Cengiz, Şebnem Dönmez ve Maria Dumenkoviç Herranze'nin görüleceği projeye katılmaya davet edildiler. Sakıp Sabancı müze galerileri günde sekiz saat, müze her gün ziyarete açıktır. Gösterilerin çoğu Galeri 2'de yer alırken, bir gezgin müzenin çeşitli yerlerinde ziyaretçilerle buluşacak. Bir diğeri galerinin girişinde ziyaretçileri karşılıyor. Aynı zamanda sanatçı olan Brezilyalı Paula Garcia tarafından organize edilen bu bölümün sanatçıları, Ağustos 2019'da MAI öncülüğünde özel bir davet ve açık çağrı ile bir araya geldi. Performans projelerini MAI ile işbirliği içinde geliştiren sanatçılar, MAI ekibiyle birlikte sergi öncesi İstanbul dışında bir hafta sürecek bir inzivaya çekildiler ve kendilerini fiziksel ve zihinsel olarak uzun döneme hazırladılar.

SSM sergisinin üçüncü katı, Marina Abramović'in sanatçılar için geliştirdiği ve daha sonra halka tanıttığı, araştırmaları ve kariyeri boyunca yaptığı seyahatlerle tamamladığı Marina Abramović Metodu'na adanmıştır. Ziyaretçilerin kişisel etkileşim yoluyla farklı felsefe ve tekniklerle ortak bir deneyime sahip olduğu "Yöntemler" bölümünde ziyaretçiler, hareket, dinginlik ve konsantrasyon merkezli bir zaman ve mekan keşfi deneyimine davet ediliyor.

Akbank Sanat'ta Akış / Akış sergisinin yanı sıra bir dizi sergi ve belgesel gösterimi gerçekleştiriliyor. Abramović'in ve diğer icracıların ve farklı alanlardaki çalışmaları, tarihsel ve tematik bağlamlarda, bugünün performansına şekil veren mirasın keşfedilmesine olanak sağlayacak öngörülerde, tarihe dayalı - performans sanatına dayalı olarak tartışılmaktadır. Belgesel sergileri, alana aşına olmayan ziyaretçilere performans sanatının tüm yelpazesini sunmayı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

ANTMEN, A. (2008). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. İstanbul: Sel Yayıncılık.

ARAPOĞLU, F. “ 16. İstanbul Bienali Yedinci Kıtı, Sanat Eleştirisi/Art Critism”, Sosyal Bilimler Dergisi, 2019, Sayı:2, Sayfa: 219-223

AŞIK, G. (2011). İfade Aracı Olarak Beden: 1990 Sonrası Çağdaş Türk Sanatı'nda Performans Sanatı. Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , 1-174.

ATAKAN, N. (1998). Arayışlar: Resim ve Heykelde Alternatif Akımlar, İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık.

AZMAN, Ayşe. “ Oryantalistlerin İstanbul’ undan Bienalin İstanbul’ una”, Sosyoloji Dergisi, 2012, Dizi:3, Sayı: 24, Sayfa: 183-207

DEMİRKOL, C. (2008). Batı Sanatında Modernizm ve Postmodernizm. İstanbul: Doğa Basın Yayın.

KİRAZCI, A. (2010). Bir Nezaket Ekici Sergisi Bağlamında Performans Sanatına Genel Bakış. Sanat Tasarım Dergisi , 15-22.

LUCİE, E. (1996). 20.yüzyılda görsel sanatlar. İstanbul: Akbank Kültür Sanat Yayınları.

OKUR, Ayşe. “ Türk Sanat Ortamı ve İstanbul Bienalleri” , İDİL, 2017, Cilt:6, Sayı: 39

ÖZPINAR, Ceren. “ Birey ve Kent ve Kamusal Mekan Bağlamında İstanbul Bienali.”

PARSEYHAN, Beste Gökçe. “ Sanat Organizasyonlarının Sponsorluğu ve İstanbul Bienali” , Yıldız Journal Of Art And Design, 2016, Volume: 3, Issue: 1, pp. 14-15 Çağdaş Dünya Sanatı, MEB, 2012.

SÖZEN, M. (2001). Sanat Kavram Ve Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitapevi.

YILMAZ, M. (2006). Modernizmden Postmodernizme Sanat. Ankara: Ütopya Yayınevi

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

ABRAMOVİC, Marina(2020) <http://www.sanatatak.com/view/genc-sanatcilardan-gunumuze-dair-stratejiler-oneriler> Erişim Tarihi : 27.03.2021

DEMİRCİ, Öykü(2013)<https://www.artfulliving.com.tr/sanat/bedenden-mekan-performans-i-766> Erişim Tarihi: 27.03.2021

DÖNMEZ, Şebnem(2020).<https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2019/12/09/marina-abramovici-beklerken> Erişim Tarihi: 17.01.2021

EKİCİ, Nezaket(2015).<https://www.kultursanatharitasi.com/performans-sanati/> Erişim Tarihi: 17.01.2021

ERCİYES, Cem(2020).<https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2019/12/09/marina-abramovici-beklerken> Erişim Tarihi: 17.01.2021

ERTİK, Gülistan(2015).<https://www.kultursanatharitasi.com/performans-sanati/> Erişim Tarihi: 04.04.2021

GÖRGÜN, Melih(2019) <http://www.sanatatak.com/view/genc-sanatcilardan-gunumuze-dair-stratejiler-oneriler> Erişim Tarihi : 05.04.2021

İZMİRLİ , Aşlı (2020). <http://www.diken.com.tr/performans-sanatcisi-abramovic-zihnin-olanaklari-bedenin-sinirlari/> Erişim Tarihi: 07.04.2021

TÜRKER, Murat (19 Ocak 2013). "Vücudunun Sınırlarını Zorlayan Sanatçı". *Bianet*. 20 Ağustos 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 10.04.2021. https://tr.wikipedia.org/wiki/Marina_Abramovi%C4%87

SKINNER, Frank (19 Ocak 2013). "Vücudunun Sınırlarını Zorlayan Sanatçı". *Bianet*.).<https://mai.art/> Erişim tarihi: 10.04.2021

SANAL-1 (2020). <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-cumartesi/bu-insanlar-bir-muzede-gunde-8-saat-ne-yapiyor-41442623> Erişim Tarihi : 10.02.2021

SANAL-2 (2020).<https://www.milliyet.com.tr/marina-abramovic-in-akis-flux-sergisi-kacirilmamali-molatik-14459/> Erişim Tarihi : 07.03.2021

SANAL-3 (2020).<https://mai.art/> Erişim Tarihi : 04.03.2020

SANAL-4 (2020).<https://www.sakipsabancimuzesi.org/tr/sayfa/marina-abramovic-institute-mai-marina-abramovicin-mirasiyla-istanbulda> Erişim Tarihi :04.05.2021 Erişim Tarihi: 01.03.2021

SANAL-5 (2020) .<https://tr.pinterest.com/biltekin3/marina-abramovic/>

SANAL-6 (2020). <https://denemenlazim.net/pe> HYPERLINK Erişim Tarihi: 03.03.2021 "<https://denemenlazim.net/performans-sanatinin-yildizi-marina-abramovic-istanbulda/>" rformans-sanatinin-yildizi-marina-abramovic-istanbulda/ Erişim Tarihi: 05.03.2021

SANAL-7 (2020). <https://sanatkaravani.com/akillarda-iz-birakmis-6-performans-sanati/> Erişim Tarihi: 04.03.2021

SANAL-8 (2020) "<https://onedio.com/haber/marina-abramovic-in-10-unutulmaz-performansi-340300>" z-performansi-340300 Erişim Tarihi: 02.03.2021

SANAL-9 (2021).https://tr.wikipedia.org/wiki/Performans_sanat%C4%B1 Erişim Tarihi: 04.03.2021

SANAL-10 (20201).<https://www.evrensel.net/ha> HYPERLINK "<https://www.evrensel.net/haber/331218/performans-sanati-nedir>" ber/331218/performans-sanati-nedir Erişim Tarihi: 02.03.2021

SANAL-11 (2021).<http://www.diken.com.tr/performans-sanatcisi-abramovic-zihn-in-olanaklari-b> HYPERLINK , Erişim Tarihi: 01.03.2021

SANAL-12 (2021)."<http://www.diken.com.tr/performans-sanatcisi-abramovic-zihn-in-olanaklari-bedenin-sinirlari/>" edenin-sinirlari/ Erişim Tarihi: 05.04.2021

SANAL-13 (2020).<https://www.gazeteduvar.com.tr/kultur-sanat/2020/02/01/marina-abramovici> HYPERLINK/2020/02/01/marina-abramovicin-cigliklari" n-cigliklari Erişim Tarihi: 01.04.2021

SANAL-14 (2020). <https://sakipsabancimuzesi.org/tr/sayfa/marina-abramovic-institute-mai-marina-abramovicin-mirasiyla-istanbulda> Erişim Tarihi: 01.05.2021

SANAL-15 (2020). <https://m.bianet.org/bianet/yasam/220339-sebnem-donmez-yaslanmak-ve-guzellik-normlarini-sorguluyor> Erişim Tarihi: 04.05.2021 Erişim Tarihi: 11.04.2021

SANAL-16 (2020). <https://www.sakipsabancimuzesi.org/brosur/akis-flux/tr/index.html#page/61> Erişim Tarihi: 20.04.2021

SANAL-17 (2020). "<https://www.evrensel.net/haber/331218/performans-sanati-nedir>"tps://www.evrensel.net/haber/331218/performans-sanati-nedir Erişim Tarihi: 01.05.2021

SANAL-18 (2020). <http://www.sanatatak.com/view/marina-abramovic-turkiyede> Erişim Tarihi: 04.05.2021

SANAL-19 (2020). <https://www.andante.com.tr/tr/8440/Benim-icin-Bu-Enstrumani-calmak-Hayatin-Ta-Kendisi> Erişim Tarihi: 31.04.2021

SANAL-20 (2020). <https://tezsarivi.com/cagdas-turk-sanatinda-performans> Erişim Tarihi: 12.04.2021

SANAL-21(2020).<https://bianet.org/4/123/220737-acilarin-savaslarin-karsisinda-duran-sanatci-marina-abramovic> Erişim Tarihi: 23.04.2021

SANAL-22 (2020). <https://www.maroon.com.tr/nezaket-ekici-15748> Erişim Tarihi: 11.04.2021

SANAL-23 (2020). <https://www.oggusto.com/sanat/sanatci/marina-abramovic-hayati-eserleri-bilinmeyenleri> Erişim Tarihi: 01.05.2021

SANAL-24 (2020). <https://www.unlimitedrag.com/post/on-soruluk-sohbetler-merve-vural> Erişim Tarihi: 05.05.2021

SANAL-25(2020). <https://www.unlimitedrag.com/post/on-soruluk-sohbetleri-CC%87lyas-odman> Erişim Tarihi: 07.05.2021

SANAL-26 (2020). <https://www.sanattanyansimolar.com/yazarlar/sefik-kahramankaptan/new-yorkta-yukselisteki-trompetci-arda-cabaoglu/1761/> Erişim Tarihi: 08.05.2021

SANAL-27 (2020). <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/banu-carmikli/nezaket-ekicinin-kisisel-haritasi-6150298?sessionid=2> Erişim Tarihi: 11.05.2021

SANAL-28 (2020). <https://www.artfulliving.com.tr/sanat/izleyicinin-yuzune-bakmadan-mekndaki-gerilimi-hissediyorum-i-3631> Erişim Tarihi: 13.05.2021

GÖRSEL KAYNAKÇA

Görsel-

1.<https://www.google.com.tr/url?sa=i&url=httpsFemoji.com.tr%2Fjackson-pollock> Erişim Tarihi: 17.01.2021

Görsel-2.<https://www.gazetebilkent.com%2Fpollockun-kontrollu-rastlantisalligi> Erişim Tarihi: 27.03.2021

Görsel-3. <https://www.sanatsal.gen.tr/olusum-happening-sanati-nedir-ne-demektir/> Erişim Tarihi: 27.03.2021

Görsel-4. <https://silo.tips/download/1960-sonras-sanat-hareketleri> Erişim Tarihi: 28.03.2021

Görsel-5. https://tr.vvikipedla.com/wiki/Robert_Whitman Erişim Tarihi: 01.04.2021

Görsel-6. <https://www.matematiksel.org/john-cage-ve-433/> Erişim Tarihi: 02.04.2021

Görsel-7. <https://www.youtube.com/watch?v=IYJ3dPwa2tI> Erişim Tarihi: 02.04.2021

Görsel-8. https://tr.wikipedia.org/wiki/Nam_June_Paik Erişim Tarihi: 04.03.2021

Görsel-9. https://www.kadinvekadın.net/galeri/muhtesem_vucut_boyama_sanati Erişim Tarihi: 05.04.2021

- Görsel-10.** <https://www.canvastar.com/yves-klein-antropometri> Erişim Tarihi: 07.04.2021
- Görsel-11.** <http://www.medienkunstnetz.de/works/two-stage-advancing/> Erişim Tarihi: 08.04.2021
- Görsel-12.** https://www.researchgate.net/publication/312612612_NON_PAIN_GINA_PERFORMANCES Erişim Tarihi: 08.04.2021
- Görsel-13.** <https://en.wikipedia.org/wiki/Trans-Fixed> Erişim Tarihi: 09.04.2021
- Görsel-14.** <http://www.mimesis-dergi.org/2013/06/direnen-beden-duranadam-hadisesi-ve-marina-abramovic-performanslari/> Erişim Tarihi: 10.04.2021
- Görsel-15.** <https://www.moma.org/audio/playlist/243/3126> Erişim Tarihi: 11.04.2021
- Görsel-16.** [https://www.google.com.tr/search?q=Marina+AbramovicC3+Ki%](https://www.google.com.tr/search?q=Marina+AbramovicC3+Ki%20) Erişim Tarihi: 11.04.2021
- Görsel-17.** <https://www.google.com.tr/url?sa=i&url=https%3Aseylar.eksisozluk.com> Erişim Tarihi: 12.04.2021
- Görsel-18.** <https://www.google.com.tr/url?sa=i&url=https%3A%2F%2F> Erişim Tarihi: 13.04.2021
- Görsel-19.** www.yameraktan.com%2Fkategoriler%2Fgenelvideolar%2Fmarina-abramovicin-aglatan-hikayesi Erişim Tarihi: 13.04.2021
- Görsel-20.** <https://www.oggusto.com/sanat/sanatci/marina-abramovic-hayati-eserleri-bilinmeyenleri> Erişim Tarihi: 14.04.2021
- Görsel-21.** <https://onedio.com/haber/marina-abramovic-in-10-unutulmaz-performansi-340300> Erişim Tarihi: 15.04.2021
- Görsel-22.** <https://www.moma.org/audio/playlist/243/3119> Erişim Tarihi: 15.04.2021
- Görsel-23.** <https://listelist.com/marina-ulay> Erişim Tarihi: 16.04.2021

- Görsel-24.** <https://www.moma.org/audio/playlist/243/3126> Erişim Tarihi: 17.04.2021
- Görsel-25.** <https://wannart.com/icerik/8593-performans-sanatinin-tanricasi-marina-abramovic> Erişim Tarihi: 18.04.2021
- Görsel-26.** <https://www.sakipsabancimuzesi.org/tr/sayfa/marina-abramovic-institute-mai-marina-abramovicin-mirasiyla-istanbulda> Erişim Tarihi: 18.04.2021
- Görsel-27.** <https://www.akbanksanat.com/sergi/marina-abramovi-mai-akis-flux> Erişim Tarihi: 19.04.2021
- Görsel-28.** <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-cumartesi/bu-insanlar-bir-muzede-gunde-8-saat-ne-yapiyor-41442623> Erişim Tarihi: 20.04.2021
- Görsel-29.** <https://www.sanatatak.com/view/marina-abramovic-turkiyede> Erişim Tarihi: 21.04.2021
- Görsel-30.** <https://www.youtube.com/watch?v=Tc44epWj5vs> Erişim Tarihi: 22.04.2021 Erişim Tarihi: 22.04.2021
- Görsel-31.** <https://vimeo.com/71952791> Erişim Tarihi: 23.04.2021
- Görsel-32.** <https://www.tate.org.uk/art/artworks/abramovic-rhythm-0-t14875> Erişim Tarihi: 23.04.2021
- Görsel-33.** <https://www.alem.com.tr/sanat/marina-abramovic-x-wetransfer-is-birligi-1074287> Erişim Tarihi: 23.04.2021
- Görsel-34.** <https://wannart.com/icerik/26014-marina-abramovic-insanlarin-2020-yilini-agaclara-sikayet-etmesini-istedi> Erişim Tarihi: 24.04.2021
- Görsel-35.** <https://www.trendus.com/marina-abramovi-ve-ulayin-duygusal-karsilasmasi-33604> Erişim Tarihi: 25.04.2021
- Görsel-36.** <https://saltonline.org/tr/829/aaa-aaa-marina-abramovic-ve-ulay> Erişim Tarihi: 26.04.2021
- Görsel-37.** <https://saltonline.org/tr/829/aaa-aaa-marina-abramovic-ve-ulay>

Erişim Tarihi: 27.04.2021

Görsel-38. <https://wannart.com/icerik/8528-bir-sanat-nesnesi-olarak-insan-bedeni-marina-abramovic> Erişim Tarihi: 28.04.2021

Görsel-39. <https://www.sanatlayasamak.com/index.php/2020/05/06/performans-sanati-ve-marina-abramovic/> Erişim Tarihi: 28.04.2021

Görsel-40. <https://www.boslevha.com/performans-sanatinin-sinirlarini-zorlayan-kadin-marina-abramovic/> Erişim Tarihi: 29.04.2021

Görsel-41. <https://www.yeryuzundebeyazizler.com/> Erişim Tarihi: 29.04.2021

Görsel-42. <https://www.andante.com.tr/tr/3805/Altin-Trompet-Arda-Cabaoglu-Sahnedey> Erişim Tarihi: 30.04.2021

Görsel-43. <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web>
Erişim Tarihi: 31.04.2021

Görsel-44. <https://www.youtube.com/watch?v=A5flaeUg4zM> Erişim Tarihi:
01.05.2021

Görsel-45. <https://www.youtube.com/watch?v=ymOt76xYZ8Y> Erişim Tarihi:
02.05.2021

Görsel-46. <https://www.youtube.com/watch?v=ymOt76xYZ8Y> Erişim Tarihi:
03.05.2021

Görsel-47. <https://www.youtube.com/watch?v=ymOt76xYZ8Y> Erişim Tarihi:
04.05.2021

Görsel-48. <https://www.youtube.com/watch?v=ymOt76xYZ8Y> Erişim Tarihi:
05.05.2021

Görsel-49. <https://www.youtube.com/watch?v=A5flaeUg4zM> Erişim Tarihi:
04.05.2021

Görsel-50. <https://www.youtube.com/watch?v=A5flaeUg4zM> Erişim Tarihi:
06.05.2021

Görsel-51. <https://sinopale.org/nezaket-ekici/?lang=TR> Erişim Tarihi: 07.05.2021

- Görsel-52.** <https://www.youtube.com/watch?v=A5flaeUg4zM> Erişim Tarihi: 05.05.2021 Erişim Tarihi: 07.05.2021
- Görsel-53.** <https://www.youtube.com/watch?v=ymOt76xYZ8Y> Erişim Tarihi: 08.05.2021
- Görsel-54.** <https://www.google.com.tr/search?q=Devam+Eden+Ki%C5%9Fisel+> Erişim Tarihi: 08.05.2021
- Görsel-55.** <https://www.youtube.com/watch?v=A5flaeUg4zM> Erişim Tarihi: 09.05.2021
- Görsel-56.** <https://www.youtube.com/watch?v=ymOt76xYZ8Y> Erişim Tarihi: 09.05.2021
- Görsel-57.** <https://www.youtube.com/watch?v=A5fl> Erişim Tarihi: 30.04.2021 Erişim Tarihi: 10.05.2021
- Görsel-58.** <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=cad> Erişim Tarihi: 11.05.2021
- Görsel-59.** <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/banu-carmikli/nezaket-ekicinin-kisisel-haritasi-6150298> Erişim Tarihi: 11.05.2021
- Görsel-60.** <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=we> Erişim Tarihi: 12.05.2021
- Görsel-61.** https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eebnem_D%C3%B6nmez Erişim Tarihi: 13.05.2021
- Görsel-62.** <https://www.kolekta.com.tr/yapit/isimsiz-bir-derenin-tarihi-pinna-nobilis/> Erişim Tarihi: 13.05.2021
- Görsel-63.** <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=> Erişim Tarihi: 14.05.2021
- Görsel-64.** <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=> Erişim Tarihi: 15.05.2021

Görsel-65. <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&> Erişim Tarihi:
16.05.2021

Görsel-66. www.hurriyet.com.tr%2Fkitap-sanat%2Fmarina-abramovic-performansi-karninizda-hissedersiniz Erişim Tarihi: 17.05.2021

Görsel-67. <https://www.unlimitedrag.com/post/on-soruluk-sohbetler-sebnem-donmez> Erişim Tarihi: 18.05.2021

Görsel-68. <https://www.haberler.com/sebnem-donmez/biyografisi/>
Erişim Tarihi: 19.05.2021

Görsel-69. <https://bianet.org/bianet/yasam/219367-performans-sanatinin-divasi-abramovic-istanbul-da-hareket-ve-hareketsizlik-ic-ice> Erişim Tarihi: 20.05.2021

Görsel-70. <https://www.instagram.com/dilekchamps/?hl=tr> Erişim Tarihi:
21.05.2021

Görsel-71. <https://www.youtube.com/watch?v=OpRF9p4760k> Erişim Tarihi:
22.05.2021

Görsel-72. <https://www.youtube.com/watch?v=T-P2VwB8Iqs> Erişim Tarihi:
23.05.2021

Görsel-73. <https://www.unlimitedrag.com/post/on-soruluk-sohbetler-dilek-champs>
Erişim Tarihi: 24.05.2021

Görsel-74. <https://www.bilgi.edu.tr/en/academic/staff/dilek-dervisoglu-champs/>
Erişim Tarihi: 25.05.2021

Görsel-75. <https://www.magnet.istanbul/blog/icerik/pop-up-interview-with-dilek-champs> Erişim Tarihi: 26.05.2021

Görsel-76. <https://www.youtube.com/watch?v=kRu7mlDKmFM> Erişim Tarihi:
27.05.2021

Görsel-77. <http://www.sanatatak.com/view/genc-sanatcilar-dan-gunumuze-dair-stratejiler-oneriler/merve-vural-akbank> Erişim Tarihi: 28.05.2021

Görsel-78. <https://bienal.iksv.org/tr/calisma-ve-arastirma-programi/katilimcilar/merve-vural> Erişim Tarihi: 29.05.2021

Görsel-79. <https://www.unlimitedrag.com/post/on-soruluk-sohbetler-merve-vural>
Erişim Tarihi: 30.05.2021

Görsel-80. <https://www.youtube.com/watch?v=kRu7mlDKmFM>
Erişim Tarihi: 31.05.2021

Görsel-81. <https://www.behance.net/Bahartemiz3e78> Erişim Tarihi: 01.06.2021

Görsel-82. <https://www.youtube.com/watch?v=eji6USLgvgI> Erişim Tarihi:
27.05.2021